

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kateřina Kuncová

**Vývoj spokojenosti v dlouhodobých partnerských
vztazích**

**Development of satisfaction in long-term romantic
relationships**

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Zuzaně Kalousové za odborné vedení bakalářské práce, za vstřícnost, podporu, rychlé odpovědi a čas strávený konzultacemi.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 11.5.2021

.....

Kateřina Kuncová

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá vývojem spokojenosti v dlouhodobých partnerských vztazích. V teoretické části jsou definovány partnerské vztahy a termíny: spokojenost, štěstí a osobní pohoda. Následně je popsána spokojenost v partnerských vztazích a změny, kterými prochází v čase. Dosavadní výzkumy trajektorií partnerské spokojenosti dochází k různým závěrům, které jsou v této části prezentovány.

V druhé části této práce je navržen výzkum, který si klade za cíl zjistit tvar, případně tvary, trajektorie partnerské spokojenosti v České republice, a snaží se určit, jak se vyvíjí spokojenost heterosexuálních jedinců v dlouhodobých partnerských vztazích. Návrh výzkumu se opírá o kvantitativní metodu probíhající dotazníkovou formou s několika vlnami sběru.

Klíčová slova

partnerské vztahy, vývojové trajektorie, manželská spokojenost, kvalita vztahu

Abstract

This bachelor thesis deals with the topic of satisfaction development in long-term romantic relationships. In the theoretical part are defined romantic relationships and terms: satisfaction, happiness and well-being. Furthermore, satisfaction in romantic relationships is described and the changes satisfaction experiences in time. Existing research of satisfaction trajectories in romantic relationships comes to different results, which are presented in this part.

In the second part of this work a potential research is proposed, which has a goal of finding the shape, or shapes, of satisfaction trajectory in romantic relationships in the Czech Republic, and tries to determine how the satisfaction of heterosexual individuals develops in long-term romantic relationships. Research proposal builds on the quantitative method using a questionnaire form with more waves of collectiong data.

Keywords

romantic relationships, developmental trajectories, marital satisfaction, relationship quality

Obsah

Úvod.....	8
Literárně přehledová část	10
1. Partnerské vztahy	10
1.1 Osobní a blízké vztahy	10
1.2 Manželství a jiné formy soužití	11
1.3 Vývoj partnerského vztahu.....	13
2. Spokojenost, štěstí a osobní pohoda.....	15
2.1 Definice pojmů	15
2.2 Prožívající a pamatující já	17
3. Spokojenost a partnerské vztahy	19
3.1 Manželství a životní spokojenost	19
3.1.1 Rozdíly mezi kohabitací a manželstvím.....	22
3.2 Měření spokojenosti v partnerských vztazích	24
4. Partnerská spokojenost v čase	27
4.1 Výzkumy prokazující existenci U-křivky.....	27
4.2 Výzkumy ukazující dlouhodobý pokles ve spokojenosti	28
4.3 Současný náhled na vývoj spokojenosti v čase	30
Návrh výzkumného projektu.....	33
1. Cíle výzkumu a výzkumné otázky	33
2. Výzkumný soubor	34
3. Design výzkumného projektu.....	35
3.1 Metody získávání dat.....	35
3.2 Metody zpracování dat	36
3.3 Etika výzkumu.....	38
4. Diskuse.....	39
Závěr.....	42

Seznam použité literatury	43
Seznam obrázků	52
Seznam zkratek	53

Úvod

Všichni lidé na planetě vstupují do mezilidských vztahů, pomineme-li několik ojedinělých výjimek (například několik případů tzv. vlčích dětí), a mnoho z těchto vztahů tvoří vztahy partnerské. Většina lidí prožije, nebo by ráda prožila, podstatnou část života v partnerských vztazích, ať už se jedná o vstup do manželského svazku, o život v nesezdaném soužití či o „chození spolu“. Do těchto vztahů je často investováno mnoho času a úsilí ve snaze dosáhnout spokojenosti a stability. Dosažení a udržení uspokojujících vztahů se ale pro mnoho lidí zdá jako téměř nemožný úkol. Dokazuje to například velké množství vztahů, které se rozpadají. Přitom spokojenost ve vztahu ovlivňuje významným způsobem spokojenost v životě jedince (Chapman & Guven, 2016) či dokonce jeho zdraví (Robles et al., 2014). Vývoj spokojenosti partnerských vztahů nám může přinést mnoho cenných poznatků, které jsou aplikovatelné pro život každého z nás. Dosavadní výzkumy na toto téma se neshodují a navrhuji odlišné vývojové trajektorie. Cílem této bakalářské práce je shrnout poznatky z těchto studií a navrhnout výzkum, jehož úkolem je zjistit tvar trajektorie partnerské spokojenosti v České republice.

První kapitola literárně-přehledové části definuje partnerské vztahy, popisuje různé formy soužití, ve kterých se objevují a nastiňuje vývoj těchto vztahů včetně krizí, kterými prochází. Na ni navazuje druhá kapitola obsahující definice spokojenosti, štěstí a osobní pohody spolu s krátkým vysvětlením prožívajícího a pamatujícího já, které nabízí další pohled na tuto problematiku. Mnohé pojmy z cizí literatury nejsou standardně zavedené v českém jazyce. Z tohoto důvodu uvádím v závorce i původní pojem užitý autory. V třetí kapitole jsou popsány důležité konstrukty spojené se spokojeností v partnerských vztazích a také souvislosti mezi manželstvím a životní spokojeností doplněné o rozdíly mezi kohabitací a manželstvím. V této kapitole jsou také popsány možnosti, jak jednotlivé konstrukty měřit. Poslední kapitola této části se zabývá samotným vývojem partnerské spokojenosti v čase, který je popsán v rámci jednotlivých etap, jak postupovalo poznání o vývoji spokojenosti v partnerských vztazích. Nejprve jsou popsány studie navrhuji U-křivku, tedy pokles ve spokojenosti následovaný opětovným zlepšením, poté studie podporující dlouhodobý pokles spokojenosti a úplně na závěr jsou uvedeny studie, které rozdělují páry do skupin podle různých druhů trajektorií.

V druhé části práce je představený navrhovaný výzkum, jehož cílem je zjistit tvar vývojové trajektorie párů, případně tvary vývojových trajektorií, v dlouhodobém manželském vztahu. V kapitolách věnujících se návrhu výzkumu jsou dále popsány metody sběru dat a jejich následné vyhodnocení. Pro analýzu dat je použita statistika zaměřená na osobu (*person-centered statistics*).

Spokojenost v partnerských vztazích nebyla zatím z hlediska jejího dlouhodobého vývoje v českém prostředí zkoumána, z toho důvodu se opírám převážně o zahraniční studie a literaturu a pouze malá část informací byla čerpána z publikací od českých autorů. V práci je citováno podle normy APA (American Psychological Association, 2020).

Literárně přehledová část

1. Partnerské vztahy

1.1 Osobní a blízké vztahy

Význam slova vztah je pro mnoho lidí zcela intuitivní a jasný, nicméně po srovnání definic vztahu od různých odborníků vyvstanou první komplikace, neboť každá z jednotlivých definic se od ostatních, byť třeba jen nepatrně, zcela jistě bude lišit. Je tedy zřejmé, že pro výzkumné účely, je třeba zavést definici se kterou by bylo možné pracovat. Podle McCubbina & Dahlové (1985) nahradil termín vztah do té doby používané pojmy jako „chození spolu“ (*dating*), „poměr“ (*affair*), „zasnoubení“ (*engagement*) či dokonce „sňatek“ (*marriage*). Těžiště významu vztahu vidí autoři v blízkém spojení dvou jedinců, které trvá určitou dobu a do kterého jedinci vstupují s cílem překonat osobní izolaci. Podle Berscheidové a Reganové (2005) jsou dva jedinci ve vztahu, pokud chování jednoho závisí na chování druhého

Dalším často používaným termínem jsou „osobní vztahy“. Osobním vztahům se významně věnoval Harold H. Kelley (2010) mimo jiné ve své knize *Personal relationships: Their Structures and Processes*. Ve svých výzkumech se zaměřuje na blízké vztahy v heterosexuálních dyádách, převážně proto, že se jedná o nejdůležitější typ vztahu z hlediska jednotlivce i z historického pohledu na společnost jako takovou. Nicméně se domnívá, že přestože se zaměřuje na intimní vztah mezi mužem a ženou, jeho teorie by se dala aplikovat i na jakýkoliv jiný osobní vztah. Kelley (2010) dále uvádí tři základní prvky osobních vztahů objevující se ve vztazích pozitivních i negativních. Prvním z nich je vzájemná závislost v důsledku specifického chování, tedy, že chování jednoho je ovlivněné chováním toho druhého. Druhým klíčovým bodem jsou interakce, které berou v úvahu potřeby toho druhého a reagují na ně. Například pokud jeden z partnerů odsune svoje preference a vezme v úvahu preference toho druhého namísto svých. Posledním prvkem osobních vztahů je atribuce probíhajících interakcí dlouhodobým dispozicím partnera, spíše než situačním vlivům.

Mimo výše uvedené termíny se dále v literatuře objevují pojmy „blízké vztahy“ a „intimní vztahy“, které jsou mnohými autory považovány za synonyma (Berscheid & Regan, 2005) a dále se také používá pojmu „interpersonální vztahy“ jako zastřešujícího pojmu pro vztahy osobní (Berscheid et al., 1989).

1.2 Manželství a jiné formy soužití

Manželství je dle § 655 zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, definované jako: „trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.“ Mezi povinnosti vyplývající z § 687 stejného zákona patří například povinnost úcty, povinnost žítí spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost či vytvářet zdravé rodinné prostředí a společně pečovat o děti. Právní hledisko ovšem zdaleka není jediným možným a, v tomto případě, ani tím hlavním pohledem na manželství. Podle Vágnerové (2007) manželství znamená přijetí společensky vymezeného životního stylu dospělosti a plní funkci sociálního potvrzení kvality a výlučnosti párového vztahu. Skupnik (2002, str. 33) definuje manželství jako „sociální instituci, neboť se jedná o komplex statusů, rolí, hodnot a norem rozvinutých kolem společenských potřeb.“ Dále zdůrazňuje, že se jedná o kulturně akceptovaný typ svazku. Obsah manželství se totiž může u různých kultur velmi lišit, nicméně společnost musí být vždy schopná odlišit, zda je svazek manželstvím či není.

Dlouhou dobu bylo manželství zdaleka nejpočetnější formou soužití. V České republice do počátku 90. let vstupovalo do manželství 90% mladých mužů a 96% mladých žen (Kučera, 2000). Nyní se zdá, že oproti létům minulého století počet jedinců v manželství dlouhodobě klesá. Zdaleka už není neobvyklé, když se partneři rozhodnou do manželství vůbec nevstoupit, jak dokazuje i vzrůst počtu nesezdaných soužití (př. Kreidl, 2010). Podle údajů Českého statistického úřadu bylo v roce 2019 uzavřeno 54 870 sňatků. V totéž roce zaniklo celkem 66 022 manželství z toho 24 141 v důsledku rozvodu, zbývající manželské svazky zanikly z důvodu smrti jednoho z partnerů. Celkově od roku 1990, kdy byl naposledy evidován kladný čistý přírůstek manželství, byl počet nově vzniklých manželství každoročně nižší než počet manželství, která v ten daný rok zanikla. Dalším trendem tohoto století je odsouvání uzavření manželství do pozdějšího věku. V roce 2019 narostl průměrný věk nevěst o 5,6 let oproti roku 2001 a činil 33,9 let. U ženichů se průměrný věk posunul o 5,5 let a vyšplhal se v roce 2019 na 36,8 let (Odbor statistiky obyvatelstva, 2020). Přestože se pojetí této nejstarší sociální instituce během času výrazně proměnilo (Vágnerová, 2007), stále se jedná o velmi důležitý krok v životě jedince, ke kterému chce jednou dojít 90 % mladých lidí (Hamplová, 2000). Vypadá to, že k němu v nějakém bodě v životě nakonec přes 90 % lidí skutečně dojde (Yau, n.d.), byť v pozdějším věku, než bývalo dříve obvyklé. Ze zahraniční literatury se ke změně konceptu manželství vyjadřuje také Cherlin (2004). Podotýká, že sňatek se nyní vyskytuje ve zcela jiném kontextu než dříve a má nyní mnoho alternativních

variant. Není už nezvyklé, že svatba následuje až po prvním dítěti a v soužití s jedním nebo postupně i s více partnery se vůbec nemusí téma sňatku objevit. Jedinci se snaží uspokojit spíše touhu po osobním růstu a intimitě ve vztazích než naplnění sociálně žádoucích rolí dobrého rodiče či podporujícího partnera. Dále autor zmiňuje, že sňatek, který dříve typicky následoval před výraznějšími vklady do vztahu, připomíná nyní spíše onu pomyslnou třešničku na dortu a je spíše znakem prestiže než znakem konformity. V souladu s deinstitucionalizací sňatku se posouvá i podoba samotné svatby. Význačná role rodičů zmizela a průběh svatby ovlivňují převážně sami snoubenci.

Pro úplný výčet možností institucionalizace párových vztahů je ještě třeba zmínit i druhou aktuálně existující formu soužití v České republice mimo manželství, kterou je registrované partnerství, do kterého mohou vstupovat páry homosexuální orientace.

Další možnou formou soužití je, jak už bylo zmíněno výše, kohabitace neboli nesezdané soužití. Nesezdané soužití je definováno společným bydlením a hospodařením páru bez uzavření manželství (př. Kratochvíl, 2009; Vágnerová, 2007). Nesezdaná soužití jsou často považována za tzv. manželství na zkoušku, která později vyústí v legalizovaný svazek. Téměř 70 % mladých svobodných lidí považuje tuto variantu za adekvátní a pouze 7 % z nich by zůstalo žít ve volném svazku bez přechodu do manželství (Vymětalová, 2000). Možnost přechodného svazku volí často vysokoškolští studenti, popřípadě osoby středního či staršího věku typicky po rozvodu či ovdovělí (Kratochvíl, 2009). Největší výskyt nesezdaných soužití je u svobodných lidí zhruba okolo 25 let věku. Zajímavé je, že více než 60 % partnerů se rozhodlo spolu bydlet po době známosti kratší než jeden rok. Je pravděpodobné, že vstup do kohabitace je silně provázán s bytovou situací a „náhlou“ možností spolu bydlet (Vymětalová, 2000). Vágnerová (2007) uvádí, že v nesezdaném soužití je obtížnější dosáhnout stejné intimity jako v manželství, protože partneři nemají tolik společných oblastí, oproti tomu Willetts (2006) uvádí, že lidé v kohabitaci spolu tráví naopak více času než lidé v manželství, byť po čase se tyto rozdíly ztrácejí.

Možný (2008) ve své publikaci *Rodina a společnost* zmiňuje také partnerství bez soužití (*living apart together*), kdy partneři spolu nebydlí, ale stále se považují za partnery. U nás vzniká nejčastěji u starších párů, kde oba partneři vlastní svůj byt, ale nechtějí se nastěhovat dohromady z obavy z rozpadnutí vztahu. Druhá skupina lidí volící partnerství bez soužití se obvykle nachází v mladém či středním věku a rozhoduje se pro tento typ soužití hlavně z ekonomických důvodů a nemožnosti zajistit si společný byt (Možný, 2008).

Jak lze z uvedeného přehledu vidět, je forem soužití opravdu mnoho a oproti dobám minulým nemůžeme snadno říci, zda jsou dva lidé v partnerském vztahu pouze podle toho, zda svůj vztah legalizovali, či dle toho, zda spolu žijí. Podle Matouška & Pazlarové (2014) charakterizuje partnery hlavně to, že se sami jako partneři cítí a označují a že spolu tráví alespoň nějaký čas.

1.3 Vývoj partnerského vztahu

Autorů tvořící periodizace, které se zabývají vývojem partnerského vztahu, není málo. Jednotlivá období vztahu se rovněž prolínají s cyklem rodiny. Jednou z možností rozdělení je podle délky trvání manželství, kde se období dělí na: mladé manželství, které trvá zhruba do deseti let od uzavření svazku; manželství středního věku (10–25 let od sňatku); manželství zralého věku (po 25 letech manželského soužití), které plynule přechází do manželství ve stáří. Každé z těchto období má svou charakteristickou atmosféru a problémy, kterými partneři prochází (Kratochvíl, 2009). Na začátku kapitoly nejprve stručně zmíním problematiku výběru partnera a poté popíšu krize, které se objevují v manželském vztahu.

Každý vztah typicky začíná výběrem partnera a tato volba vztah naprosto přirozeně ovlivňuje už od počátku. Hodnot a faktorů, které ovlivňují výběr trvalejšího partnera, je mnoho a liší se podle období, ve kterém se jedinci zrovna nachází. V této práci je kladen důraz na vztahy dospělého věku, které se vyznačují více komplexním výběrem oproti adolescentním vztahům (Vágnerová, 2007). Přehledné dělení jednotlivých faktorů uvádí Vágnerová (2007), která rozděluje faktory do tří hlavních skupin: obecné normy; individuální preference a náhodné vlivy. Pod obecné normy patří současný ideál společnosti, ve které se jedinec vyskytuje a který se může více či méně lišit například v rámci odlišných kultur. Jedná se tedy o sociokulturně podmíněné normy. Nejdůležitější kategorií jsou individuální preference, které do volby promítají rysy osobnosti, předešlé zkušenosti z předchozích vztahů či z vztahu rodičů během dětství a další hodnoty (např. náboženské). Částečně výběr probíhá také na nevědomé úrovni. Posledním faktorem jsou náhodné vlivy, které nejsou v životě jedince stálé. Pod tlakem různých vnějších vlivů mohou jedinci zvyšovat své nároky nebo naopak snižovat.

Z konkrétních vlastností, které uvádí jako důležité pro volbu partnera mladá svobodná populace, je třeba vyzdvihnout hlavně dobrý vztah k dětem, který ohodnotilo jako nejdůležitější 46 % z mladých žen a mužů. Následovala ho zodpovědnost a poctivost, smysl pro rodinný život a tolerance. Zajímavé je, že s rostoucím vzděláním se objevuje také vyšší důraz na vzdělání a inteligenci (Vymětalová, 2000).

Kratochvíl (2009, str. 147) ve své publikaci *Manželská a párová terapie* uvádí, že: „problémy a krize se v manželském soužití objevují zákonitě, tkví v podstatě manželského vztahu a není třeba za nimi hledat „vinu“ některého z partnerů“. Autor popisuje dvě typická krizová období shodující se s rozvržením krizí Plzáka (1973), který se tomuto problému věnoval už v 70. letech minulého století. První vývojová krize se projevuje mezi 3. – 7. rokem soužití. Charakterizuje ji úbytek zamilovanosti, nárůst situací, ve kterých se manželé neshodnou, pocíťovaná změna chování partnera oproti období zamilovanosti a zvýšený projev negativních emocí, které se snadno přenášejí na druhého partnera. Pokud proběhne relativně nekomplikovaně trvá zhruba jeden rok (Kratochvíl, 2009).

Mezi 17–25 lety manželství se objevuje druhá vývojová krize, která ale není tak hluboká jako krize první. Hlavní faktory, které podporují začátek druhé krize, jsou hlavně přibližování se involučního věku nebo odchod dětí. Začínají se rovněž objevovat různé somatické obtíže. Typicky se žena považuje za rychleji stárnoucí než muž, což podporuje pocit závislosti na manželovi. U mužů se blížící involuce projevuje spíše tendencemi k mimomanželskému sexu (Kratochvíl, 2009). Plzák (1973) uvádí ve své publikaci ze 70. let, že pro překonání druhé krize je důležité nenechat se pohltit starostmi o děti a vnoučata, rozvíjet kontakty a vztahy s přáteli. Dobrou mentální hygienou je také cestování, při kterém manželé mohou společně prožívat nové zážitky. Je otázkou, nakolik jsou jeho rady aplikovatelné i na současnou společnost. Z novějších výzkumů se k problematice cestování v páru vyjadřuje například Cai et al. (2019), který podporuje Plzákovo (1973) tvrzení a potvrzuje na, byť malém, vzorku respondentů z Číny, že manželská spokojenost jedince může být podpořena cestováním a že cestování dohromady v páru může pomoci partnerům znovu obnovit pevnost vztahu, která se mohla v každodenním životě v manželství pomalu vytrácet. Johnsonová et al. (2006) dále podotýká, že celkově se spokojenost s trávením volného času v páru jasně odráží i v manželské spokojenosti, což by podporovalo i poměrně přirozený předpoklad, že pokud jeden či oba partneři nebudou s cestováním spokojeni, samotné společné trávení času spolu v jiných krajích jim pravděpodobně příliš na spokojenosti v manželství nepřidá.

2. Spokojenost, štěstí a osobní pohoda

2.1 Definice pojmů

V současné době existuje mnoho pojmů vztahujících se ke spokojenosti, např. „štěstí“ (*happiness*), „životní spokojenost“ (*life satisfaction*) nebo „celková“ či „duševní pohoda“ (*well-being*), a mnoho z nich se ještě dále specifikuje. Následující odstavce si tedy nekladou za cíl obsáhnout vyčerpávajícím způsobem každou z jednotlivých definic, nýbrž se snaží představit základní pojmy a koncepty, ze kterých vychází současné výzkumy.

Jedna z významných teorií pochází od Martina Seligmana, představitele pozitivní psychologie. Seligman (2003) navrhuje koncept „opravdového štěstí“ (*authentic happiness*), které představuje ve stejnojmenné knize. Zvyšování míry štěstí – popř. celkové pohody (*well-being*), neboť autor v této knize využívá obou termínů zaměnitelně – probíhá na několika rovinách: snaha o častější prožívání pozitivních emocí, dosahování požitků, činností, kdy dochází k hlubokému zaujetí danou aktivitou, které dále rozvíjejí i naše silné stránky a ctnosti, a žití smysluplného života, ve kterém se uplatňují naše silné stránky pro něco většího. Přestože sám autor považuje teorii autentického štěstí za překonanou stále se objevuje v současných studiích (např. Tandler et al., 2020 nebo Tanzer & Weyandt, 2019).

V druhé Seligmanově knize (2014), která v češtině vyšla pod názvem Vzkvétání, se autor posouvá dále. Opouští pojem štěstí a posazuje těžiště pozitivní psychologie na teorii duševní pohody (*well-being theory*), která se od teorie opravdového štěstí odklání v několika zásadních aspektech. Zaprvé je pojem štěstí příliš svázán s radostnou náladou a neobsahuje v sobě hledání smyslu a naplněnosti života. Zadruhé samo hodnocení životní spokojenosti je zabarvené momentální náladou, jejíž zvyšování by mohlo vést k navýšení pozitivních emocí, nicméně opomíjí zaujetí a smysluplnost. Seligman (2014, s. 28) dále uvádí, že: „životní spokojenost nezahrnuje, kolik smysluplnosti prožíváme nebo jak zaujatí jsme svou prací nebo jak jsme ponořeni do vztahu s lidmi, které milujeme.“ Podle autora vyjadřuje životní spokojenost spíše veselost dané nálady a neměla by být základním stavebním kamenem pozitivní psychologie. Teoretický konstrukt duševní pohody má podle Seligmana (2014) pět prvků: pozitivní emoce (*positive emotions*), zaujetí činností (*engagement*), pozitivní vztahy (*positive relationships*), smysluplnost (*meaning*) a úspěšný výkon (*accomplishment*). Těchto pět prvků dává dohromady model PERMA (akronym složený z prvních písmen anglických názvů těchto prvků), pod kterým je také Seligmanova teorie duševní pohody občas známá.

Nejpoužívanějším termínem v nedávných studiích je, již zmiňovaná, celková či duševní pohoda (*well-being*). V současné vědecké komunitě nicméně nepanuje shoda, co přesně tento pojem znamená, a definice se liší i podle jednotlivých disciplín. Nejčastějším východiskem je definice zdraví Světové zdravotnické organizace WHO (Larson, 1996) a teorie osobní pohody (*subjective well-being, SWB*) zavedená Edem Dienerem (Linton et al., 2016). WHO definuje zdraví jako stav úplné fyzické, psychické a sociální pohody, nejedná se tedy pouze o nepřítomnost choroby. Linton et al. (2016) dále uvádějí, že mezi tímto pojetím zdraví a osobní pohodou není zřetelná hranice a že škály měřící osobní pohodu připomínají multidimenzionální škály měřící zdraví.

Druhá zmíněná teorie, tedy teorie osobní pohody, se opírá o tři hlavní složky vycházející z práce Andrewse a Witheyho (1976; citováno podle Diener, 1984): pozitivní afekt, negativní afekt a zhodnocení životní spokojenosti. Diener a Ryanová (2008) popisují dále pojem osobní pohody jako zastřešující termín, který říká, jakou míru pohody (*well-being*) lidé zažívají podle subjektivního zhodnocení svého života. Do hodnocení se promítají faktory jako pocity a posouzení životní spokojenosti, zájem a angažovanost, afektivní reakce – např. radost či smutek – vyvolané životními událostmi, spokojenost s prací, vztahy, zdraví, smysl života a mnoho dalších. Podle autorů je důležité nezapomenout, že třebaže je osobní pohoda subjektivním konstruktem, je stále možné měřit její manifestace objektivními metodami (Diener & Ryan, 2008). Termín osobní pohoda má tedy poměrně velký záběr, nicméně podle Biswas-Dienera a Deana (2007) je to právě širokost tohoto pojmu, co způsobilo jeho oblíbenost ve studiích štěstí. Dále autoři zmiňují, že v teorii osobní pohody podle Eda Dienera je štěstí charakterizováno jako mírně příjemné, nejedná se tedy o výrazně intenzivní či extatické pocity, a podotýkají, že vzhledem k tomuto předpokladu zahrnuje osobní pohoda většinu individuálních definic štěstí různých jedinců.

Poslední z používaných termínů, který zde zmíním, je životní spokojenost (*life satisfaction*). Veenhoven (1996) definuje životní spokojenost jako stupeň, kterým jedinec hodnotí svůj život jako celek. Zahrnuje kognitivní i afektivní stránku. Podle autora zdůrazňuje životní spokojenost, oproti termínu štěstí, spíše subjektivní stránku konceptu. V porovnání s osobní duševní pohodou vypovídá naopak spíše o celkovém zhodnocení života než o současných emocích či specifických psychosomatických symptomech. Je otázkou, s jakou definicí štěstí či duševní pohody autor pracoval, například subjektivní osobní pohoda podle Eda Dienera (např. Diener & Ryan, 2008) zmíněná výše je mnohem komplexnějším pojmem než uvádí Veenhoven (1996).

Používaných termínů, jak lze vidět výše, není málo a přesné hranice mezi nimi nejsou zcela vymezeny. Autoři se liší v názoru, zda je možné tyto pojmy volně zaměňovat či nikoliv. Například Medvedev a Landhuis (2018) podporují nahraditelnost pojmů osobní pohoda, psychologická kvalita života a štěstí, tyto konstrukty se, podle jejich výzkumu, dále promítají do tzv. globální osobní pohody. Hellevik (2015) zkoumal vztah mezi štěstím a životní spokojeností a věkem a došel k závěru, že výsledná křivka se liší podle toho, zda měříme životní spokojenost či štěstí, což by odporovalo teorii zaměnitelnosti těchto konstruktů. Pro účel této práce není nezbytně nutné výše uvedené termíny odlišovat. I z důvodu jejich častého nerozlišování autory ve výzkumech užívám tyto pojmy zaměnitelně.

2.2 Prožívající a pamatující já

Z jiného pohledu nahlíží na problematiku štěstí a spokojenosti Daniel Kahneman (2012). Ve své knize *Myšlení rychlé a pomalé* zavádí dvě formy já: prožívající (*experiencing self*) a pamatující (*remembering self*). Prožívající já se zabývá našim prožitkem ve chvíli, kdy zrovna probíhá, je pevně zakotvené v přítomnosti. Oproti tomu pamatující já, jak už sám název vypovídá, si odnáší vzpomínky z té chvíle, zpětně ji hodnotí a na základě těchto vzpomínek se i rozhoduje v budoucnu. Kahneman sám označuje pamatující já jako vypravěče příběhů. Rozpor mezi našimi dvěma já přibližuje autor na myšlenkovém experimentu dovolené bez vzpomínek – tedy dovolené, po které by nám byly vymazány veškeré vzpomínky a zážitky, které jsme během ní prožili – a ptá se, zda bychom do ní investovali stejné množství financí a zda bychom ji plánovali stejně, jako jiné dovolené. V tomto experimentu Kahneman uměle potlačuje pamatující já, které má podle něj vůdčí roli při rozhodování, a poukazuje na náš vztah k prožívajícímu já.

Návazně na tato dvě já můžeme odlišit i dvě formy štěstí: štěstí prožívajícího já a štěstí pamatujícího já. Štěstí prožívajícího já se zaměřuje na jednotlivé okamžiky našeho života. Kahneman tvrdí, že jedince lze označit za šťastného z hlediska prožívajícího já, pokud stráví více času činnostmi, ve kterých by raději pokračoval, než skončil, a méně času činnostmi, ze kterých chce uniknout, či činnostmi, ke kterým zaujímá neutrální postoj. Dokonalý příklad činností, ve kterých chceme pokračovat, jsou aktivity, které nás uvádějí do stavu flow neboli plynutí (Kahneman, 2012). Flow je koncept pocházející od Csikzentmihalyiho (2015, str. 14), který ho definuje jako: „stav, v němž jsou lidé tak ponořeni do určité činnosti, že nic jiného se jim nezdá důležité. Tento prožitek je sám od sebe tak radostný, že se ho lidé snaží dosáhnout dokonce i za velkou cenu.“

Štěstí pamatujícího já představuje Kahneman (2012) v kontextu výzkumu od Clarka a kolegů (2008), který zde krátce zmíním pro snadnější vysvětlení Kahnemanova konceptu, nicméně tématu, které autoři zpracovávají, se budu podrobněji věnovat v následující kapitole. Clark et al. (2008) zkoumali míru anticipace, adaptace a habituace na šesti významných událostech v pracovním a osobním životě (nezaměstnanost, sňatek, rozvod, ovdovění, narození dítěte a propuštění z práce). U uzavření sňatku autoři našli, poněkud nepřekvapivě, pozitivní korelaci s životní spokojeností. Nárůst spokojenosti zaznamenali už před samotnou svatbou. Nejvyšší hodnota spokojenosti se objevila v roce, kdy k sňatku došlo, nicméně v následujících letech míra životní spokojenosti opět poklesla. Autoři uvádějí, že nemohou vyloučit, že si jedinci plně zvyknou na život v manželství a vrací se po určité době na nějakou základní míru životní spokojenosti, kterou měli před sňatkem. Kahneman (2012) nabízí jiné vysvětlení jejich výsledků a tvrdí, že otázka na celkovou životní spokojenost je velmi složitá a je těžké na ni rychle odpovědět. Respondenti si ji proto často zjednodušují a zvažují aspekty života, které se jim v tu chvíli vybaví, takže nárůst spokojenosti před sňatkem a její pokles po něm vysvětluje odlišným zaměřením pozornosti pamatujícího já. Jedinci, kteří se připravují na sňatek, či jsou krátce po něm, si tuto skutečnost snáze vybaví a zohlední ji ve svém hodnocení životní spokojenosti na rozdíl od jedinců, kteří jsou svoji déle a jejichž vzpomínka či myšlenka na sňatek ztratila na novosti, a tedy i na výraznosti, a do hodnocení jejich života se nepromítne.

Podle autora (Kahneman, 2012) je nutné přijmout hybridní pohled, do kterého se promítá štěstí obou našich já, protože zaměřením se pouze na jeden z těchto dvou konceptů bychom ztratili jiné klíčové aspekty ovlivňující naši životní spokojenost.

3. Spokojenost a partnerské vztahy

Ve studiích zabývajících se spokojeností v partnerských vztazích, či jejími blízkými konstrukty, se objevuje opravdu mnoho různých termínů. Mezi nejčastější patří již zmíněná spokojenost (*marital satisfaction, satisfaction in marriage, satisfaction in romantic relationships, relationship satisfaction*), štěstí (*marital happiness, happy marriages, happy couples*) a kvalita vztahu (*relationship quality, marital quality*). Jednotlivé konstrukty dále rozeberu v kontextu jejich měření a škál.

Důležitým termínem, který by bylo vhodné zmínit v kontextu spokojenosti v partnerských vztazích, je stabilita. Přestože se může zdát, že spokojenost a stabilita jdou ruku v ruce, nemusí tomu tak být vždy. Podle Heaton a Albrechta (1991) v 7.2 % případů spolu zůstávají manželé i přesto, že nejsou šťastní, a tato manželství jsou tedy dlouhodobě stabilní. Stejný trend podporuje i současnější výzkum Lavnera a Bradburyho (2010), kterému se budu věnovat podrobněji dále. Některé páry, které byly první čtyři roky viditelně nespokojené, se po šesti letech stále nacházely v manželství, a naopak po deseti letech 9-26 % manželství nacházejících se ve třech nejspokojenějších skupinách skončilo rozvodem. Je možné, že podobné výsledky jsou způsobeny příliš dlouhými intervaly mezi jednotlivými měřeními spokojenosti, které minou klíčové změny ve spokojenosti (Lavner & Bradbury, 2010). Druhou možností by byla nedostatečná citlivost použitých škál, ve kterých se tyto změny nezobrazí (Karney & Bradbury, 2020).

3.1 Manželství a životní spokojenost

Manželství je úzce propojené s životní spokojeností. Nejdříve se budu věnovat tomu, jak samotná přítomnost sňatku ovlivňuje štěstí v životě a v druhé polovině této kapitoly se zaměřím na vliv kvality partnerského vztahu na hodnocení života.

V mnoha transverzálních studiích zřetelně vystupuje pozitivní vztah mezi životem v manželství a spokojeností v životě (Gove et al., 1983; Peiró, 2006; Stack & Eshleman, 1988). Oproti tomuto zjištění stojí studie používající panelová data z delšího časového úseku (jedna z nich byla zmíněna již výše, u štěstí pamatujícího já), které tvrdí, že sňatek zvýší spokojenost pouze po omezený časový úsek a ta se poté vrací na podobnou úroveň jako byla předtím, neboli partneři se plně adaptují na život v manželství (Clark et al., 2008; Clark & Georgellis, 2013; Lucas et al., 2003). Plná adaptace se objevuje zhruba po druhém roce manželství (Lucas et al., 2003). Adaptace v tomto kontextu neznamena přizpůsobení se starostem a obtížím vyplývajícím z partnerského života, ale popisuje rychlé vymizení

hédonického zisku objevujícího se po utvoření svazku (Zimmermann & Easterlin, 2006). Lucas et al. (2003) vysvětlují některé rozdíly mezi panelovými a transverzálními výzkumy tím, že někteří jedinci vstoupili do manželství nedávno a jsou stále v průběhu adaptace a mají tedy vyšší hodnoty spokojenosti. Grover & Helliwell (2017) přidávají ještě jiné vysvětlení této diskrepance, a to možnost, že transverzální výzkumy zachycují určitou chybu ve výběru respondentů či nepodchycené osobnostní charakteristiky, které následně ústí v projev vyšší spokojenosti spojené s manželstvím.

Podobné výsledky jako výše zmíněné panelové studie ukázal také výzkum Yapa et al. (2012), nicméně autoři dále porovnali spokojenost lidí v průběhu velkých životních změn (například období před a po sňatku) s referenční skupinou, která ovšem žádnými takovými změnami neprocházela. Díky tomuto srovnání mohli Yap et al. (2012) vzít v úvahu také normativní změny v životní spokojenosti, které nastávají s narůstajícím věkem a které nijak nesouvisí s významnými životními událostmi. Přestože předchozí analýzy autorů ukázaly návrat spokojenosti po uzavření sňatku na stejnou úroveň jako před svatbou, zahrnutí vlivu stárnutí prokázalo následný vliv manželství na štěstí, který se s časem neztratil. Znamená to tedy, že pokud by jedinci nebyli v manželském svazku, byla by jejich spokojenost po čase nižší v důsledku změn, kterými prochází stejně lidé nesezdaní jako jedinci v manželském vztahu. Nedá se ovšem říci, že manželství je spojeno se zvýšením dlouhodobého štěstí, ale vypadá to, že lidé, kteří uzavrou sňatek, jsou z dlouhodobého hlediska šťastnější, než kdyby zůstali svobodní. Ke stejnému výsledku jako Yap et al. (2012) došla i studie Zimmermanna a Easterlina (2006), která analyzovala stejná data (German Socio-Economic Panel neboli GSOEP), navíc doplněná o dalších šest vln sběru, jako Lucas et al. (2003), kteří ale ve své studii podpořili hypotézu o úplné adaptaci. Zimmermann a Easterlin (2006) oproti Lucasovi et al. (2003) docházejí k rozdílným výsledkům a úplné přivyknutí na život v manželství odmítají. Autoři nacházejí ve své analýze efekt „období líbánek“, tedy významný nárůst štěstí okolo doby sňatku a jeho pokles po dvou letech manželství, nicméně tento pokles není natolik hluboký, aby se jedinci dostali na stejnou úroveň jako před svatbou. Rozdílné výsledky oproti Lucasovi a jeho kolegům vysvětlují autoři zahrnutím věku jako měnící se proměnné s časem, čímž vzali v úvahu životní okolnosti, které negativně ovlivňují životní štěstí. Tyto závěry podporuje dále i studie Qariho (2014) či studie Grovera a Helliwella (2017). Qari (2014) našel kompletní adaptaci po dvou letech v případě, že se referenční hodnota předmanželské spokojenosti měřila jeden rok před svatbou. Tato absolutní adaptace zmizela, pokud se spokojenost změřila pět let před vstupem do manželství. V tomto případě pozitivní vliv sňatku na dlouhodobou životní spokojenost přetrval. Dřívější měření spokojenosti považuje autor za

vhodnější, neboť bytí ve vztahu přirozeně ovlivňuje lidské štěstí i nějakou dobu před svatbou. Výše zmíněný efekt „období líbánek“ stanovuje na dobu trvající od jednoho roku před uzavřením sňatku až do dvou let po tomto životním kroku. Studie Grovera a Helliwella (2017) našla U-křivku ve vztahu spokojenosti a věku u svobodných i jedinců v manželství, nicméně u svobodných lidí byla tato křivka hlubší a tito lidé byli tedy méně spokojeni než lidé v manželském svazku. K největším rozdílům mezi těmito dvěma skupinami dochází mezi koncem 40. – 50. roku života (Grover & Helliwell, 2017).

Pokud sňatek činí lidi šťastnějšími, proč se tedy mnoho párů rozvádí? Jednou z možností je, že manželé už spolu nejsou tak šťastní, jako byli na počátku, či že jsou dokonce vysloveně nešťastní. Předchozí analýzy spokojenosti pracovaly s jedinci pouze v rámci jejich zařazení do kategorie ženatý/vdaná (popř. svobodný/á, rozvedený/á, ovdovělý/á), nicméně už dále nekontrolovaly různé míry kvality vztahu v manželských svazcích. Faktor kvality vztahu zohledňují ve svém výzkumu Chapman a Guven (2014). Ti ve svém výzkumu použili data ze tří velkých dotazníkových sběrů: German Socio-Economic Panel, US General Social Survey a British Household Panel Survey. Autoři si respondenty rozřadili do tří kategorií podle toho, jak hodnotili kvalitu svého vztahu (nepříliš šťastné manželství, poměrně šťastné manželství a velmi šťastné manželství) a sledovali, zda se zhodnocení kvality promítne do celkové spokojenosti, a došli k zajímavým výsledkům. Ve všech třech zemích respondenti, kteří se označili, že žijí v nepříliš šťastném manželství, vykazovali významně nižší spokojenost než osoby nežijící v manželském svazku. Lidé zařazení do kategorie s poměrně šťastným manželstvím uváděli vyšší spokojenost, a to o zhruba 18–19 % více než lidé svobodní. Poslední skupina, která hodnotila svoje manželství jako velmi šťastné, byla v porovnání s jedinci v nejméně spokojených manželstvích v Británii o 28 % šťastnější, v Německu o 32 % a v USA dokonce o 42 % více spokojená. Dalším zajímavým zjištěním autorů je, že ženy v nešťastných manželstvích jsou více vnímavé vůči špatné kvalitě vztahu a více je ovlivňuje. Zahrnutí kvality vztahu rovněž ovlivňuje vztahy dalších měřených faktorů (například zdraví nebo důvěřivost). Podle autorů je důležité zmínit, že vyšší hodnoty spokojenosti nejsou u svobodných lidí spojené s pozdějším vstupem do manželství jako takovým. Naopak šťastnější lidé spíše zůstanou svobodní, než aby žili v nešťastném manželství. Nicméně tito šťastní lidé méně pravděpodobně zůstanou svobodní, spíše se šťastně ožení nebo vdají. Podnětnou otázkou, kterou autoři pokládají na konci svého výzkumu, je, zda bychom měli učinit rozvod snáze dostupným, po zjištění, že bytí v nešťastném manželství výrazně snižuje životní spokojenost, či zda je možné, že by rozvod učinil lidi ještě více nešťastnými. Nicméně to už jsou podněty pro budoucí výzkumy.

3.1.1 Rozdíly mezi kohabitací a manželstvím

Kohabitace se stává častější formou, než bývala v minulosti. Tato forma soužití narůstala už v minulém století (Bumpass & Raley, 1995), třebaže autoři ve své studii zmiňují, že lidé intuitivně nechápu kohabituující páry s dětmi jako rodinu, což úplně nezapadá do současného pohledu na rodinu. Vzhledem k nárůstu lidí vyhledávajících tento způsob soužití by kohabitace neměla být opomenuta ani ve výzkumech štěstí a spokojenosti. Budu se zde tedy zabývat tím, jak samotná přítomnost kohabitace ovlivňuje životní spokojenost, a následně zmíním i situaci v České republice.

Vztah mezi životní spokojeností a kohabitací není, podobně jako u manželství, zcela jasný a zřetelný. V transverzálních studiích se objevuje tzv. *happiness gap* (mezera ve štěstí) mezi lidmi žijícími v kohabitaci a v manželství a výsledky podporují předpoklad, že manželství vede k většímu štěstí než kohabitace (Evans & Kelley, 2004; Lee & Ono, 2012). K podobnému závěru došla i studie Soonsové a Kalmijna (2009), která sbírala data ve třech vlnách v 30 různých evropských státech a zabývala se rozdíly v osobní pohodě mezi partnery v nesezdaném soužití a manželi. Nicméně rozdíl nebyl zcela jednoznačný a byly nalezeny značné rozdíly mezi jednotlivými státy. U některých byla dokonce spokojenost kohabituujících vyšší než u sezdaných, což je důležitý poznatek při generalizaci či porovnávání výzkumů z různých států. Důležité jsou také faktory, které vysvětlují rozdíl ve štěstí mezi kohabituujícími jedinci a osobami v manželství. Jednou z teorií je, že manželství přináší výhody, které prosté žití s partnerem nemá a rozdíl ve štěstí tedy vzniká čistě z rozdílů těchto dvou soužití. Alternativní možností jsou různé charakteristiky lidí, kteří volí manželství či kohabitaci. *Happiness gap* by poté plynula čistě z vlivu selekce, neboť hlavní roli by hrály odlišnosti lidí, kteří se rozhodují pro jeden či druhý typ soužití (Soons & Kalmijn, 2009). Podle zjištění Soonsové a Kalmijna (2009) vysvětlují tyto individuální selekční faktory zhruba jednu třetinu rozdílu ve spokojenosti těchto dvou soužití a je tedy pravděpodobné, že manželství přináší něco navíc oproti nesezdanému soužití. Soonsová et al. (2009) dále zkoumali spokojenost v manželství a kohabitaci na datech z nizozemské populace sesbíraných v šesti vlnách. Oproti jiným studím vytvořili kategorii i pro jedince, kteří mají dlouhodobě partnera, s kterým nebydlí (*steady dating*). Porovnávala tedy mezi sebou jedince nezadané, dlouhodobě spolu chodící (*steady dating*), kohabituující a v manželském svazku. Autoři zjistili, že mladí dospělí, kteří vstoupí do vztahu, se stanou šťastnějšími, i když s partnerem nebydlí. Osobní pohoda se dále zvedne při společném bydlení a následně se ještě zvýší při vstupu do manželství. Úroveň osobní pohody u kohabituujících se tedy vyskytuje někde mezi úrovní jedinců, kteří nebydlí s partnerem, a hodnotami lidí žijících v manželství, ale více se blíží

manželům. Následně autoři zkoumali také úroveň adaptace na vstup do unie (unií je myšlen vstup do kohabitace nebo manželství) a došli k závěru, že k adaptaci dochází zhruba po osmi letech u kohabituujících partnerů. Manželé se oproti tomu dostávají na stejnou míru osobní pohody, jako před vstupem do unie, až po 14 letech. Je nutné podotknout, že pokud autoři vzali v úvahu plynoucí čas, nenalezli žádnou stabilní základní úroveň spokojenosti. V kontrastu s teorií set-point (tedy již zmíněný předpoklad stabilní základní úrovně osobní pohody, na kterou se jedinec po významných změnách vrací) došli k závěru, že osobní pohoda jedinců, kteří nikdy nevstoupili do manželství ani kohabitace, mírně klesá s časem a nevrací se na onu základní úroveň.

Z novějších studií se srovnáváním spokojenosti v kohabitaci a manželství zabývala Perelli-Harrisová s dalšími spolupracovnicemi (2019), které porovnávaly osobní pohodu (*subjective well-being, SWB*) a typ vztahu, ve kterém respondenti žili, ve Velké Británii, Austrálii, Německu a Norsku. Autorky také zmiňují, že většina studií se shoduje, že v průměru přináší manželství prudký nárůst osobní pohody a kohabitace nárůst nižší, nicméně jedinci se po čase vrátí na svoji původní úroveň štěstí, což je v rozporu s některými studiemi uvedenými výše (Grover & Helliwell, 2017; Qari, 2014; Yap et al., 2012; Zimmermann & Easterlin, 2006). Z výsledků jejich studie plyne několik zajímavých závěrů. Oproti předchozím studiím nezjistily nárůst větší spokojenosti po vstupu do manželství v porovnání se vstupem do kohabitace ve všech státech. Úroveň osobní pohody u kohabituujících mužů v Británii a v Norsku a žen v Německu se pohybovala na stejné úrovni, jako osobní pohoda u ženatých mužů ve středním věku. Oproti tomu se rozdíly ukazují u australských mužů a norských žen, kde jsou jedinci v manželství šťastnější než v nesezdaném soužití. Po započítání vlivu selekce zmizí rozdíly v Austrálii, nikoli však v Norsku. Možným vysvětlením může být větší preference svatby u norských žen a vnímání manželství jako více intimního a hlubšího vztahu než kohabitace, nicméně autorky nevyklučují ani možnost, že rozdíly mohly způsobit i nezachycené osobní rysy či preference, které vedou k větší pravděpodobnosti sňatku (Perelli-Harris et al., 2019). Næssová a Blekesaune (2015) podporují závěry, že jedinci jsou obecně více spokojeni, pokud jsou s někým ve vztahu než předtím, nicméně nenalézají žádné rozdíly ve spokojenosti mezi kohabitací a manželství u mužů. U žen v Norsku našli dokonce významný rozdíl ve spokojenosti ve prospěch kohabituujících, což je v rozporu se zjištěními Perelli-Harrisové et al. (2019). Vyšší spokojenost v kohabitaci našli také Musicková a Bumpass (2012), kteří vycházeli z dat sesbíraných ve dvou vlnách v USA. Vždy je tedy nutné zmínit kontext, ve kterém je spokojenost v manželství či v kohabitaci zkoumána.

V Česku se spokojeností a rodinným stavem zabývala Hamplová (2004), která si ve své studii vycházející z šetření ISSP 2002 – Rodina a měnící se gender role – kladla za cíl naznačit základní trendy ve spokojenosti. Z výsledků vyplývá, že v Česku jsou šťastnější lidé žijící v manželství, kteří v průměru hodnotili svoji spokojenost známkou 2,8 oproti známce 3,1 u ostatních respondentů. Pozitivní vliv manželství na spokojenost se také více ukazoval u mužů než u žen. Rozdíl mezi nesezdaným soužitím a manželstvím se v České republice neukázal jako významný, byť lidé v manželství udávali lehce vyšší spokojenost než lidé kohabitující. Zajímavé je, že u mužů na rozdíl od žen nehraje roli rodinný stav, ale důležité je, zda žijí s partnerkou. Legalizace svazku pro ně tedy není příliš důležitá. Ženy jsou oproti tomu nespokojenější, když jsou vdané. Návazně jsou muži i ženy nejméně spokojeni, pokud žijí sami. Dále se ukázalo, že celkovou životní spokojenost ovlivňuje, jak jsou lidé spokojeni v rodinném životě. Vyšší hodnocení na škále hodnotící rodinný život znamenalo vyšší hodnocení životní spokojenosti. Celková životní spokojenost byla pozitivně ovlivněna manželstvím pouze v případě, že byli respondenti se svým rodinným životem spokojeni. V souladu se zahraničními studii se pozitivní vliv manželství vytratil v nespokojených vztazích.

3.2 Měření spokojenosti v partnerských vztazích

Už Gilford a Bengtson (1979) uvádí, že definice spokojenosti v partnerských vztazích prezentované ve výzkumech nejsou konzistentní a metody měření se mezi sebou vzájemně liší délkou, či dokonce měřenými konstrukty, jejichž příklady jsou uvedené na začátku této kapitoly. Zdaleka ne všichni autoři ovšem uvádějí definici, ze které jejich měřicí škála vychází. Protože konstruktů souvisejících s manželskou spokojeností je opravdu mnoho, uvádím zde pouze nejčastěji používané škály seřazené chronologicky dle toho, jak byly publikovány.

Marital-Adjustment Test (MAT) je 15ti položkový test z roku 1959. Autoři Locke a Wallace (1959, s. 251) představují krátkou škálu měřící manželské přizpůsobení, které dále definují jako *přizpůsobení (accomodation) manžela či manželky vůči partnerovi v daném čase*.

Dyadic Adjustment Scale (DAS) se skládá z 32 položek a měří dyadické přizpůsobení, které by se mělo vztahovat stejně na páry kohabitující i páry žijící v manželství (Spanier, 1976). Autor (Spanier, 1976, s. 17) definuje dyadické přizpůsobení jako *proces posouvání se na kontinuu, který lze zhodnotit dle toho, jak se přibližuje k dobrému či*

špatnému přizpůsobení. Test by měl měřit dále i čtyři komponenty dyadického přizpůsobení: dyadickou spokojenost, dyadický konsenzus, dyadickou kohezi a vyjadřování afektu.

Quality Marriage Index (QMI) obsahuje šest položek vybraných z 20ti položek z Partner Communication Scale (PCS), které hodnotí manželství (Norton, 1983). Stejně jako v předchozí škále pracuje autor s kvalitou manželství jako s kontinuem a výsledný dotazník je pouze jednodimenzionální a pracuje s pouze obecným hodnocením manželství bez zaměření se na další aspekty, jako například kvalita komunikace či kvalita sexuálního soužití.

Kansas Marital Scale (KMS) je škála z roku 1983, která obsahuje pouze tři položky ptající se na spokojenost v manželství (konkrétně na spokojenost s manželem jako s partnerem, s manželstvím samotným a se vztahem s vaším manželem) a pracuje stejně jako QMI pouze s celkovým zhodnocením spokojenosti v manželství (Schumm et al., 1983).

Relationship Assesment Scale (RAS) je sedmpoložková škála vytvořená v roce 1988. Podle autorky Susan Hendrickové (1988) je RAS metodou měření spokojenosti se širší možností využití než standardní měření manželské spokojenosti, jejíž položky se dotýkají několika oblastí v partnerských vztazích (např. láska, problémy, očekávání), nicméně nejsou natolik specifické, aby nešly využít i pro manžele, kohabitující páry, jedince spolu chodící, homosexuální páry či s minimálními úpravami dokonce i pro přátele. Bližší definici partnerské spokojenosti ovšem autorka neuvádí.

Investment Model Scale (IMS) je 25ti položková škála a opírá se o propracovanější teorii investičního modelu (*Investment Model*) (Rusbult et al., 1998), který vychází z Kelleyho teorie vzájemné závislosti (*Interdependence theory*). Míra závislosti (*level of dependence*) v původním modelu závislosti odkazuje k tomu, jak moc jedinec potřebuje daný vztah. Závislost se zvyšuje pomocí dvou procesů. První z nich je vysoká úroveň spokojenosti (*satisfaction level*), která obsahuje více pozitivních afektů oproti negativním. Druhým vlivným faktorem je kvalita alternativ (*quality of alternatives*), tedy nakolik má jedinec možnost naplňovat své potřeby mimo vztah. Investiční model vytvořený Rusbultovou a kolegy (1998) přidává k teorii vzájemné závislosti další faktor – velikost vkladu (*investment size*), který zahrnuje důležitost zdrojů, které jsou spojené se vztahem, tedy zdroje, které by rozpadem vztahu ztratily na důležitosti nebo úplně zanikly. V průběhu vztahu oba partneři investují mnoho zdrojů přímo do vztahu (například sdílením intimních myšlenek a pocitů). Další investice vznikají nepřímou skrz společné přátele, děti či majetek. Tyto tři faktory (míra závislosti, úroveň spokojenosti a kvalita alternativ podle všeho zvyšují závazek (*commitment*))

ve vztahu, protože investováním do vztahu se zvyšují náklady plynoucí z jeho ukončení. Závazek je autory dále definovaný jako záměr setrvat v dlouhodobě orientovaném vztahu či pocitování psychologické vazby na druhého jedince. Metoda Investment Model Scale tedy měří výše zmíněné tři faktory a celkovou míru závazku.

Důležitou metodou vycházející z mnoha zavedených škál, včetně těch zmíněných výše, je **Couples Satisfaction Index (CSI)** od autorů Funkové a Roggeho (2007). Škála CSI obsahuje 32 položek, ve zkrácené variantě poté 16 nebo čtyři položky, které se ukázaly jako nejhodnotnější při posuzování spokojenosti ve vztahu. Autoři dále porovnávají CSI s hojně používanými metodami MAT a DAS a uvádějí, že se při používání těchto škál objevuje velké množství šumu, který může zkomplikovat porovnávání spokojenosti mezi jednotlivými páry. Autoři dále vyzdvihují nepřítomnost položek v metodě CSI dotazujících se na komunikaci při posuzování spokojenosti, které přímo nesouvisejí se spokojeností.

Vyjma výše uvedených metod lze spokojenost měřit i pozorováním a následným kódováním interakcí mezi partnery. Mezi pozorovací metody patří například **Marital interaction Coding System (MICS)**, jehož čtvrtá verze obsahuje devět kategorií (např. obviňování, popis, facilitace), které následně obsahují další kódované položky (př. pozitivní fyzický kontakt, úsměv/smích, kompromis) (Heyman et al., 1995). Z MICSu dále vychází další metoda kódující partnerské chování – **Specific Affect Coding System (SPAFF)** od autorů Gottmana a Krokoffa (1989), která se snaží rozdělit kategorii negativního afektu na menší podkategorie, aby tedy například hněv a smutek byly zařazeny do oddělené kategorie.

Jak už bylo řečeno výše, objevují se ve výzkumech velmi odlišné škály i konstrukty. Celkově je tedy porovnávání výsledků mezi studiemi poměrně problematické. Nedávná studie Proulxové et al. (2017), která zkoumala výsledky studií posuzujících dlouhodobou spokojenost ve vztazích za použití statistiky orientované na osoby (*person-centered statistics*), použila poměrně širokou definici manželské kvality, která zahrnovala jakýkoliv ukazatel, ať už pozitivní či negativní, manželské kvality (např. manželské spokojenost, manželský konflikt, pozitivita v manželství a další), nicméně porovnávala mezi sebou vždy pouze stejné konstrukty v rámci těchto studií a závěry ze studií zkoumajících různé konstrukty se mezi sebou do jisté míry lišily. Je tedy zřejmé, že nalezení jednoznačné definice spokojenosti v manželských vztazích není, stejně jako v mnoha jiných oblastech, snadným úkolem.

4. Partnerská spokojenost v čase

Zkoumání průběhu partnerské spokojenosti v čase prošlo postupně několika změnami. Následující kapitola si klade za cíl představit současný náhled na vývoj partnerské spokojenosti, doplněný o historický kontext. Jednotlivé sekce jsou seřazeny v chronologickém pořadí, počínaje těmi nejstaršími.

Na úplném začátku této kapitoly považují za vhodné představit Vulnerability-stress-adaptation (VSA) model, který vytváří teoretický podklad pro sledování změn spokojenosti v čase. O něj se opírají i některé studie uvedené níže (např. Lavner & Bradbury, 2010; Proulx et al., 2017). VSA model pochází od autorů Karney a Bradbury (1995), kteří zkoumali výsledky 115 longitudinálních studií zabývajících se manželstvím a shrnuli je do tří pilířů nezbytných pro pochopení manželského vývoje: to, co si partneři přinášejí do manželství (*enduring vulnerabilities*); stresové události (*stressful events*), které páry zažívají, a proces adaptace (*adaptive process*), skrz který se páry vyrovnávají se zatěžujícími okolnostmi. Schopnost páru se adaptovat záleží na množství stresu, který zažívají, a na souboru dalších věcí, které si každý z partneru přináší do sňatku (*enduring vulnerabilities*). Nahromaděné zkušenosti párů spolu s adaptivním procesem postupně ovlivňují tedy jejich pocíťovanou manželskou kvalitu, která dále ovlivňuje manželskou stabilitu (Karney & Bradbury, 1995).

4.1 Výzkumy prokazující existenci U-křivky

Spokojenost v manželství se objevuje ve výzkumech poměrně dlouhou dobu. Zhruba do přelomu 20. a 21. století byla ve studiích manželská spokojenost téměř jednoznačně spojována s U-křivkou, která naznačovala největší spokojenost v prvních letech manželství. Poté následoval pokles ve středních letech (tedy v období rodičovských let). Spokojenost se poté opět zvedla v pozdních letech manželství, tedy v době postparentální (například Burr, 1970; Glenn, 1990; Lawson, 1988; Miller, 1976; Rollins & Cannon, 1974; Smart & Smart, 1975). Glenn (1990, s. 823) ve svém review shrnujícím výzkumy spokojenosti v 80. letech dokonce uvádí, že *existence křivočarého (curvilinear) vztahu mezi etapami rodinného života a některými aspekty manželské kvality je natolik jistá, jak jen může cokoliv být jisté v sociálních vědách.*

Mezi studie podporující U-křivku patří dále například studie Orbucha et al. (1996) zpracovávající data z velkého národního vzorku. Jejich výsledky dále ukazují, že nárůst spokojenosti v pozdější části života je spojen se snížením pracovních a rodičovských povinností, a naopak snížení spokojenosti vysvětlují příchodem dětí do rodiny. Jedinci s dětmi

ve věku do 13 let jsou významně méně spokojeni než jedinci bez dětí. U osob se staršími dětmi se neukázal žádný významný vliv toho, že mají děti, ať už jejich děti žily doma či jinde. K lehce jiným výsledkům došli Gilford a Bengtson (1979), kteří zkoumali data z třígeneračních rodin. Manželskou spokojenost zkoumali ve dvou dimenzích: pozitivních interakcích a negativním cítění (*negative sentiment*). Z dvou měřených dimenzí podporuje U-křivku pouze měření pozitivních interakcí. Oproti tomu negativní sentiment dlouhodobě lineárně klesal a nevykazoval U-křivku.

Ve studii používající transverzální i longitudinální typ výzkumu zkoumal Glenn (1998) data z American General Social Surveys sbíraná mezi léty 1973 a 1994. Autor porovnával hodnoty z Marital Success Indexu (MSI) podle uplynulých let od sňatku a získal křivku podobnou U-křivce. Nicméně pokud zkoumal průběh spokojenosti v čase, nenašel žádné důkazy pro zvednutí spokojenosti v druhé polovině manželství. Zajímavým zjištěním bylo, že starší kohorty měly vyšší průměrnou hodnotu MSI. Podle Glenna (1998) tedy U-křivka pravděpodobně vzniká kvůli rozdílům mezi jednotlivými kohortami, nikoliv kvůli změně spokojenosti jako takové.

4.2 Výzkumy ukazující dlouhodobý pokles ve spokojenosti

Výraznější zlom ve výzkumech spokojenosti přišel, jak již bylo uvedeno, se začátkem 21. století, kdy se začalo shromažďovat větší množství longitudinálních studií, které zamítly U-křivku a přiklonily se k postupnému úbytku spokojenosti v manželství (Kurdek, 1999; Pineo, 1961; Umberson et al., 2005; Vaillant & Vaillant, 1993; Vanlaningham et al., 2001). Hlavní výhodou longitudinálních studií oproti transverzálním je, že ve vzorku nechybějí rozvedení jedinci a jsou eliminovány mezigenerační a mezikohortní rozdíly (Spanier & Lewis, 1980).

Jedna z výše zmíněných longitudinálních studií pochází od Vaillanta a Vaillantové (1993). Autoři sledují 268 mužů, narozených během let 1915-1924, od jejich pozdní adolescence až do věku 65 let. Jejich spokojenost byla měřena prospektivně škálou GSMAS (The Grant Study Marital Adjustment Scale) a retrospektivně přes Marital Life Chart. Z uvedeného vzorku pouze 169 jedinců naplnilo kritérium dlouhodobého manželství. Dále pouze data získaná od 51 párů mohla být použita v rámci prospektivní analýzy, protože zahrnovala data manželů spárovaných s daty manželek, a zhruba stejný počet i v rámci analýzy retrospektivní. Obou analýz se zúčastnilo pouze 37 párů. Další nevýhodou bylo zařazení dotazníku spokojenosti v manželství i pro manželky participantů, které proběhlo až v roce 1967, tudíž spokojenost v prvních 15 letech manželství byla zjištěna pouze od 26 párů,

které vstoupily do manželství po roce 1952. Je tedy zřejmé, jak autoři sami uvádějí, že jejich výsledný vzorek je poměrně malý a tvoří ho poměrně úzká sociální skupina, protože participanti byli nabráni během studia na vysoké škole. Výsledky autorů jsou ovšem stále velmi podnětné. Vaillant a Vaillantová (1993) neobjevili U-křivku ve vývoji spokojenosti během manželství v rámci prospektivních dat. Průměrná míra přizpůsobení partnerů byla poměrně vysoká, jelikož manželství s nízkou mírou přizpůsobení byla již dříve ukončena rozvodem (celkem 57 z původního vzorku 267 mužů). Důležitým zjištěním bylo nalezení U-křivky v případě, že respondenti hodnotili svoje manželství zpětně. Tato U-křivka byla hlubší u žen, které zpětně hodnotily svoje manželství jako nejtěžší 16-20 let po sňatku, kdy byla také lehce vyšší rozvodovost.

Další významná studie pochází od Vanlaninghama a jeho kolegů (2001). Autoři analyzují data sesbíraná v rámci národní panelové studie probíhající v pěti vlnách po dobu 17 let. Výsledný vzorek čítal 1479 jedinců. Manželské štěstí bylo měřeno 11ti položkovou škálou. Podobně jako Glenn (1998) zkoumali autoři data nejprve transverzálně a v tomto typu výzkumu potvrdili, již mnohokrát nalezenou, U-křivku, kdy manželské štěstí dosahovalo nejnižších hodnot po 15.-18. roku manželství. Po analýze longitudinálních dat našli autoři významný dlouhodobý pokles. Nejvýrazněji se projevil v prvních letech manželství a postupně se snižoval až do zhruba 40. roku od sňatku, kdy křivka spokojenosti začala opět výrazněji klesat. Nalezenou křivku neovlivnil žádný z ekonomických faktorů (příjem, vlastnictví domu, odchod do důchodu), nicméně přítomnost dětí v domácnosti měla na křivku spokojenosti vliv a vysvětlila část poklesu během prvních 25 let manželství, ale už nevysvětlila klesající trend v průběhu celého manželského soužití. Autoři dále uvádějí, že klesající trend se objevuje shodně pro manželství končící rozvodem a pro přetrvávající manželství. Je možné, že část dlouhodobého poklesu by se dala vysvětlit historickým kontextem, jelikož manželství během 80. let prošla poklesem, který se v rámci 90. let vyrovnal. Autoři tedy zamítají U-křivku a podporují dlouhodobý klesající trend. Nicméně dále uvádějí, že tento trend neplatí pro všechny jednotlivé páry a příští výzkumy by se měly zaměřit na faktory, které ovlivňují spokojenost těchto párů, které procházejí jinou trajektorií spokojenosti, a odlišují je od párů zažívajících dlouhodobý pokles.

Z longitudinálních studií zamítá postupný pokles spokojenosti studie Weishausové a Fieldové (1988), která ovšem sbírala data pouze od 17 párů, jejichž manželství trvala od 50 do 69 let. Je ovšem pravděpodobné, že se vzhledem k počtu párů nejednalo o příliš reprezentativní vzorek.

4.3 Současný náhled na vývoj spokojenosti v čase

Dlouhou dobu to se spokojeností v manželství nevypadalo příliš nadějně, nicméně výzkumy z nedávnějších let, které se neopírají o průměrné trajektorie spokojenosti, nýbrž seskupují respondenty do různých skupin, podle vývoje jejich spokojenosti, staví spokojenost v manželství do výrazně lepšího světla (Karney & Bradbury, 2020).

Studie Lavnera a Bradburyho (2010), o které jsem se již zmiňovala v kontextu stability v partnerských vztazích, zkoumala data od 232 párů novomanželů. Data byla shromážděna v rámci dvou studií v šestiměsíčních intervalech během čtyř let, včetně dat z tříhodinové návštěvy v laboratoři na počátku výzkumu, doplněné o počet rozvodů ve čtyřech a následně i 10 letech. Autoři analyzovali zvláště data od manželů a manželek. U žen i u mužů potvrdila analýza předchozí dlouhodobý pokles, pokud byli v rámci pohlaví zařazeni pouze do jedné skupiny. Dále použili statistiku zaměřenou na osobu (*person-centered statistics*), aby našli skupiny jedinců, jejichž trajektorie spokojenosti jsou si navzájem podobné. Manželé i jejich partnerky utvořili pět skupin podle vývoje spokojenosti, třebaže se tyto skupiny v rámci pohlaví zcela nepřekrývaly. Tři z těchto pěti skupin vykazovaly pouze malý nebo vůbec žádný pokles ve spokojenosti. V nejspokojenější skupině charakterizované stabilitou a výjimečně vysokými hodnotami spokojenosti se vyskytovalo okolo 13 % manželů a 20 % manželek. Oproti tomu dvě nespokojené skupiny charakterizované nízkou spokojeností při vstupu do manželství nebo prudkým poklesem ve spokojenosti vykazovaly kvalitativní odlišnosti od prvních tří skupin. V těchto skupinách se vyskytovalo 20 % osob ze vzorku. Jedinci v nejméně spokojené skupině – okolo 6 % z celého vzorku – uváděli dlouhodobou nespokojenost v prvních čtyřech letech manželství. Dále zhruba 40 % z manželských partnerů bylo ve stejné kategorii jako jejich partner či partnerka, nicméně 37 % žen bylo ve vyšší kategorii než jejich partneři, kdežto jenom 23 % mužů bylo spokojenějších než jejich manželky. Zajímavým zjištěním autorů bylo, že žádný ze sledovaných faktorů (věk, vzdělání, příjem, rasa, kohabitace před manželstvím, narození dítěte) nevysvětloval přiřazení páru do některého typu trajektorie.

Studie Andersona a kolegů (2010), pocházející ze stejného roku jako právě zmíněná studie Lavnera a Bradburyho (2010), analyzovala data ze šesti vln studie Marital Instability over the Life Course dataset, trvajících od roku 1980 do roku 2000. Analýzu prováděli na vzorku 706 jedinců, kteří vydrželi v manželství po celou dobu trvání studie. Stejně jako Lavner a Bradbury (2010) zjistili, že na jejich data sedí nejlépe model s pěti různými trajektoriemi spokojenosti odlišujícími se prvotními hodnotami manželské spokojenosti i

tvarem křivky. Ve dvou skupinách nejvíce spokojených a stabilních manželství se vyskytovalo 21,5 % a 46,1 % respondentů. V třetí skupině (10,6 % jedinců ze vzorku) se objevila U-křivka s výrazným poklesem po svatbě, až do zhruba 30. roku, kdy se spokojenost opět začala zvedat. Zařazení do skupiny ovlivňovaly problémy v manželství pramenící z osobnostních rysů partnera nebo partnerky, čas strávený společnými aktivitami a do jisté míry i ekonomické těžkosti ve vztahu (Anderson et al., 2010).

Trochu kratší časové období zkoumala studie Birdittové et al. (2012), která sledovala data od novomanželů, sesbíraná v sedmi vlnách během 16 let od roku 1986. Vzorek tvořilo 174 Američanů bílé rasy a 199 Afroameričanů. Stejně jako Lavner a Bradbury (2010) analyzovaly autorky zvláště spokojenost u žen a u mužů a později je porovnávaly v rámci páru. Manželky vytvořily čtyři různé skupiny spokojenosti a nejvíce se jich vyskytovalo v kategorii střední (*moderate*) spokojenosti, celkem 39 % z celého vzorku, které vykazovaly jemnou U-křivku. Druhá nejpočetnější byla střední vyšší (*moderate high*), kterou tvořilo 30 %. Poté následovaly skupiny manželek s nejvyšší spokojeností, které zažívaly pouze mírný pokles (24 %). Poslední skupinu tvořilo pouze 7 % žen a charakterizovala ji nízká spokojenost na počátku manželství a výrazný pokles v průběhu. U manželů se objevily pouze tři skupiny: střední (61 %); vysoká (31 %) a nízká (9 %) spokojenost. Nalezené trajektorie manželů i manželek jsou prezentovány na obrázku 1. V rámci manželského páru byl větší překryv u velmi šťastných jedinců, a naopak poměrně nízká shoda byla u jedinců s nízkou spokojeností. Trajektorie manželské spokojenosti také variovaly podle počáteční spokojenosti. Dále autorky zjistily, že Afroameričani, páry s narozenými dětmi před sňatkem a manželé žijící v kohabitaci před svatbou se více vyskytovali ve skupinách s nízkou spokojeností. Ženy se střední spokojeností měly nižší příjem a vzdělání než velmi šťastné ženy. Podobný trend se ukázal i u manželů. Jedinci vyskytující se ve skupinách s křivkou vykazující nízkou spokojenost se také častěji rozváděli (Birditt et al., 2012).

Německá studie Foranové et al. (2013) zkoumající rodiče s malými dětmi po dobu čtyř let našla dvě trajektorie: první s vysokou mírou manželského přizpůsobení a stabilním manželstvím (90 %) a druhá (10 %) s nízkým přizpůsobením, které se v čase dále snižovalo. Novější studie Williamsonové a Lavnera (2019) podpořila předchozí závěry na etnicky pestřejším vzorku žijícím v oblastech s nízkými příjmy. Většina manželů (55 %) i manželek (63 %) se nacházela ve vysoce spokojené skupině a výrazný pokles ve spokojenosti se objevoval pouze v malé skupině novomanželů, kteří začínali s nízkou úrovní spokojenosti už v době sňatku. Podle autorů je důležité se zaměřit na další málo reprezentované páry

(například s homosexuální orientací, asijské, popřípadě páry z oblasti Pacifiku či jiných ostrovů a smíšené páry). Dále zdůrazňují, že jejich vzorek zahrnoval pouze čerstvě sezené páry. Zobecňování na další páry (například v druhém manželství či žijící v nesezdaném soužití) je tedy problematické.

Proulx et al. (2017) ve svém review představuje efekt líbánkového stropu (*the honeymoon-as-ceiling effect*), tedy že spokojenost, kterou pocítují partneři okolo svatby, vypovídá o jejich budoucí spokojenosti, který by mohl nahradit, již výše zmíněný, efekt líbánek, podle kterého měla spokojenost u párů po svatbě výrazně klesnout a nevrátit se na původní hodnoty. *Stejně jako žádná rodina nemá 2,5 dítěte, pouze malá část párů zažívá vysokou počáteční spokojenost, která výrazně a konstantně klesá v průběhu jejich manželství. Naopak, většina párů, která zahájí svoje manželství spokojeně, zůstává spokojená po dlouhé období* (Karney & Bradbury, 2020, s. 102).

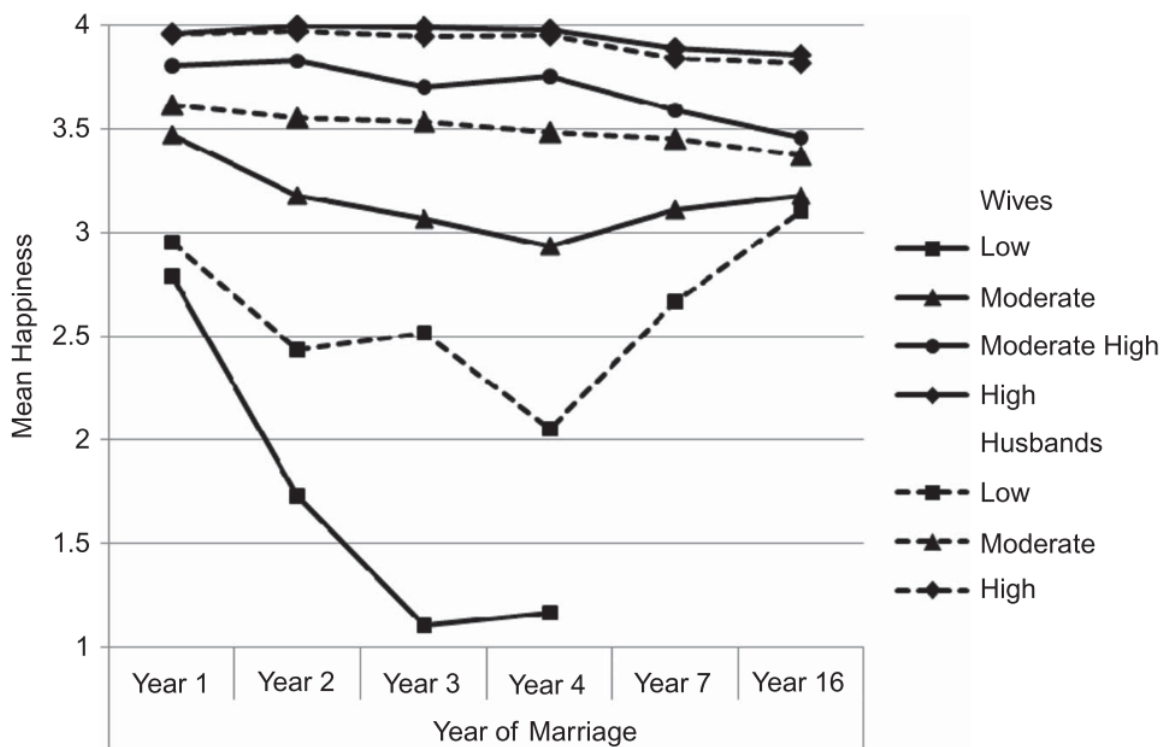

FIGURE 1 Marital happiness trajectories for husbands and wives.

Obrázek 1: Marital happiness trajectories for husbands and wives (Birditt et al., 2012)

Návrh výzkumného projektu

1. Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Z nedávných výzkumů vyplývá, že jedinci v manželství neprochází výrazným a dlouhodobým poklesem ve spokojenosti, jak studie dlouhou dobu naznačovaly, naopak se ukazuje, že většina manželských párů zkoumaných různě po světě zažívá poměrně vysokou spokojenost, která po dobu trvání manželství příliš nekolísá (např. Karney & Bradbury, 2020). Dále se ukazují výrazné rozdíly v trajektoriích mezi jednotlivými manželskými svazky. Nicméně na počtu různých skupin, do kterých se páry řadí, se studie neshodují a ve výzkumech se objevují dvě až pět různých skupin (Birditt et al., 2012; Foran et al., 2013; Lavner & Bradbury, 2010). V České republice dosud nebyla spokojenost v páru zkoumána z dlouhodobého hlediska a není tedy jasné, jaký tvar má křivka dlouhodobé partnerské spokojenosti. Na tuto otázku se snaží odpovědět níže navrhovaný výzkum.

Cílem navrhovaného výzkumu je tedy zjistit, jaký tvar má křivka spokojenosti v čase u jedinců v partnerském vztahu v České republice a porovnat výsledky se závěry nedávných výzkumů zabývajících se spokojeností v manželství v zahraničí. Výzkum si klade následující výzkumné otázky vycházející ze studie Birdittové et al. (2012):

- 1) Jaké jsou trajektorie párové spokojenosti v České republice v prvních třiceti letech od sňatku?
- 2) Jaké sociodemografické charakteristiky mají partneri a partnerky v jednotlivých skupinách s různými trajektoriemi manželské spokojenosti?
- 3) Odlišují se manželské trajektorie párů, které se následně rozvedou?

Očekávaným závěrem navrhovaného výzkumu je nalezení více skupin trajektorií manželské spokojenosti, které se ukazují i v posledních studiích. Většina párů by se dále měla nacházet ve spokojenějších skupinách, které jsou charakterizované nízkým poklesem spokojenosti v čase a vysokou stabilitou (př. Anderson et al., 2010; Foran et al., 2013; Lavner & Bradbury, 2010; Williamson & Lavner, 2019). Páry s výraznějším poklesem spokojenosti by měli mít nízkou počáteční spokojenost a bude jich menší procento, než spokojených párů (Proulx et al., 2017), a budou náchylnější k následnému rozvodu, nicméně rozvod se bude v menší míře objevovat i u velmi spokojených jedinců (Lavner & Bradbury, 2012). Dále je pravděpodobné, že ve skupinách s nízkou spokojeností se budou častěji vyskytovat jedinci s nižšími příjmy a vzděláním (Birditt et al., 2012; Williamson & Lavner, 2019). Podrobnější popis očekávaných výsledků je uveden v diskusi.

2. Výzkumný soubor

Výzkumy dlouhodobé spokojenosti se stále zaměřují pouze na heterosexuální páry, přestože možnost určitým způsobem legalizovat svazek homosexuálních párů existuje již delší dobu (Karney & Bradbury, 2020). V souladu s nedávnými výzkumy se bude výzkumný soubor rovněž skládat pouze z heterosexuálních párů, aby mohlo dojít k porovnání závěrů výzkumu u nás se zahraničními.

Náběr respondentů bude probíhat sebevýběrem přes sociální média a dále také oslovením matričních úřadů a farností v rámci České republiky s prosbou o předání letáčků jedincům, kteří žádají o sňatek. Letáčky budou obsahovat přehled základních informací o studii. Základním kritériem bude vstup do prvního manželství v předcházejícím roce nebo plánované na rok následující, aby mohl být zachycen počáteční stav spokojenosti v manželství. Páry, z nichž jeden či oba partneři již byli v manželství, nebudou do náběru zahrnuti, protože se pravděpodobně liší od párů vstupujících do prvních manželství (např. věkem či jinými očekáváními od manželství). Vstup do manželství je zvolen jako kritérium určující touhu po dlouhodobém vztahu. Oslovením matričních úřadů a farností by měl být získán vzorek zahrnující respondenty z různých částí republiky, což následně umožní lépe zobecnit závěry z tohoto výzkumu.

Sběr respondentů bude ukončen při dosažení 3000 manželských párů. Vzhledem k délce studie je pravděpodobné, že velký počet párů studii z různých důvodů nedokončí (rozpad vztahu, přestěhování se, neochota pokračovat ve studii apod.) a že počet párů účastnících se jednotlivých vln bude tedy s časem klesat. Výsledný počet párů, jejichž data se budou analyzovat, bude tedy výrazně nižší.

3. Design výzkumného projektu

3.1 Metody získávání dat

Výzkum bude probíhat skrz longitudinální sledování jedinců, protože transverzální výzkumy nezachycují vývoj spokojenosti u jedinců a jsou ovlivňovány kohortami, jak již bylo uvedeno výše (Spanier & Lewis, 1980). Data budou sbírána z 30letého rozpětí v deseti vlnách. Jednotlivá měření budou mít tříleté intervaly. Stanovení doby mezi jednotlivými měřeními není zcela jednoznačné a jednotlivé studie se od sebe velmi liší. Lavner a Bradbury (2010) získávali data každého půl roku po dobu čtyř let, oproti tomu Anderson et al. (2010) pracují s tří- až pětiletými intervaly a studie Birdittové et al. (2012) sbírají data každý rok první čtyři roky, poté následuje tříletý interval a dále dokonce sedmiletý odstup od předchozího měření. Celková délka zkoumání se rovněž velmi proměňuje v rámci jednotlivých studií. Novější studie pracují obdobím čtyř až 20 let. Vaillant a Vaillantová (1993) sledovali 268 jedinců každé dva roky dokonce po dobu 40 let. V tomto výzkumu je doba 30 let zvolena z toho důvodu, aby byly zachyceny, pokud možno, obě manželské krize, o kterých se zmiňuje Kratochvíl (2009) a další životní mezníky, jako např. narození prvního dítěte či odchod dětí z domova.

Spokojenost v manželství bude měřena u obou partnerů jednotlivě skrze dotazníkovou metodu za použití škály Couples Satisfaction Index (CSI) od autorů Funkové a Roggeho (2007). Její použití doporučuje například studie od Roblese et al. (2014) nebo studie Lorbera a kolegů (2014). Jak již bylo uvedeno výše, CSI vychází ze starších metod měřících manželskou spokojenost, které autoři analyzovali za pomoci metody Item Response Theory (IRT). Škála také silně koreluje s již zavedenými metodami jako například MAT a DAS (Funk & Rogge, 2007). CSI zatím nebyla použita na velkém vzorku české populace, nicméně ji pro české prostředí přeložily v rámci svého studia Komárková a Skokanová (2012, citováno podle Komárková, 2012), jejichž překlad byl následně využit v diplomových prací Komárkové (2012) a Fondwy (2019).

Z demografických faktorů budou zjišťovány podobně, jako např. Lavner a Bradbury (2010), pohlaví a datum sňatku, z kterého se následně vypočítá délka manželství při jednotlivých měřeních, která bude sloužit jako časová osa. Dále mě bude zajímat věk obou partnerů, nejvyšší dosažené vzdělání, příjem domácnosti a případná nezaměstnanost. Relevantní je i to, zda partneři kohabitovali před sňatkem, a pokud ano, kolik měsíců spolu bydleli, narození dětí před sňatkem i po sňatku a počet dětí vyskytující se v domácnosti.

Zaznamenáno bude i to, jakým způsobem se o studii dozvěděli, abych zjistila, zda více respondentů reagovalo na sociální sítě, či na přímé oslovení při žádosti o uzavření manželství. Důležitou proměnnou je i rozpad vztahu. Případné rozvody budou zaznamenány a dále od rozvedených párů nebudu sbírat data v následujících vlnách.

Dotazníky mohou být zaslány na email, případně vytištěny a doručeny poštou dle preference respondentů. U tištěných dotazníků bude tedy následně nutné přepsat je do počítačové varianty, aby šlo s daty dále pracovat. V obou variantách budou účastníci poučeni, že mají dotazník vyplňovat samostatně bez partnera.

3.2 Metody zpracování dat

Analýza použitá v tomto výzkumu vychází z 16ti leté studie Birdittové et al. (2012), která byla zvolena z důvodu pokrytí delšího časového období. Oproti delším studím zkoumajícím dlouhodobě spokojenost sbírali výzkumníci data sami pomocí podobné metody sběru jako ta, která je navržena i v tomto výzkumu. Analýza dat se opírá o metodu *group-based trajectory modeling*, která umožňuje zkoumat trajektorie manželské spokojenosti. Další studie používající přístup založený na seskupování dat (*group-based approach*) k měření manželské kvality uvádí ve své přehledové studii například Proulxová et al. (2017). Tento přístup umožňuje identifikovat relativně homogenní skupiny vývojových trajektorií (Nagin, 1999). Předpoklad této metody je, že populace se skládá z různých skupin, které jsou rozlišeny podle vývojových trajektorií (Nagin, 1999).

Data se budou analyzovat zvláště pro manžele a pro manželky a následně se porovnají mezi sebou. Nejprve se vytvoří model pracující pouze s jednou skupinou, abychom určili průměrnou trajektorii spokojenosti. Tento model se vytvoří zvláště pro manžele a zvláště pro manželky (Birditt et al., 2012). Dále se určí počet skupin podle podobností jednotlivých trajektorií manželské spokojenosti, který bude nejlépe odpovídat nasbíraným datům. U výsledných trajektorií se dále určí i tvar (např. lineární, kvadratický, kubický).

Pro zjištění výsledného počet jednotlivých skupin, se bude postupně zvyšovat počet trajektorií v rámci našeho modelu a následně se bude sledovat, jak se mění Bayesovo informační kritérium (*Bayesian Information Criterion, BIC*) při přidávání většího počtu skupin (Jones et al., 2001). Počet skupin bude následně vybrán, pokud bude rozdíl druhých mocnin rozdílů hodnot BIC větší než 2 (Birditt et al., 2012) a pokud každá skupina bude obsahovat více než 6 % respondentů (Kanter et al., 2018; Lavner & Bradbury, 2010; Williamson & Lavner, 2019). Po vybrání počtu skupin je nutné se podívat na modely, které

obsahovaly trajektorie jiného tvaru, a znovu provést analýzu hodnot BIC, aby byl zvolen model, který nejpřesněji zachycuje nasbíraná data (Birditt et al., 2012). Je důležité mít na paměti, že jednotlivé trajektorie párů nemusejí přesně odpovídat výsledné trajektorii skupiny, do které patří (Nagin & Trembley, 2005).

Adekvátnost modelu bude následně hodnocena pomocí průměrné aposteriorní pravděpodobnosti (*average posterior probability, AvePP*), což je pravděpodobnost, že jedinec patří do dané skupiny. Aposteriorní pravděpodobnost by měla být odhadována alespoň na hodnotu 0,7 (Birditt et al., 2012). Tato metoda je využita hlavně proto, že nemůžeme s jistotou definitivně určit, do jaké skupiny jedinec spadá. Je ovšem možné určit, s jakou pravděpodobností spadá do různých skupin, ze kterých se model skládá. Přiřazení jedinců do skupiny na základě jejich dat dále umožní zjistit, jaké má charakteristiky typický jedinec patřící do určité skupiny (Nagin, 1999). Stručný přehled modelu je zobrazen na obrázku 2.

Dalším kritériem adekvátnosti je pravděpodobnost správného zařazení (*odds of correct classification, OCC*), která by měla dosahovat hodnoty větší než 5 pro každou skupinu. Trajektorie manželů a manželek budou dále porovnány v kontingenční tabulce, aby se dalo určit, jak často se vyskytují ve skupinách s podobnými trajektoriemi spokojenosti a v kterých skupinách se častěji vyskytují rozvedení jedinci.

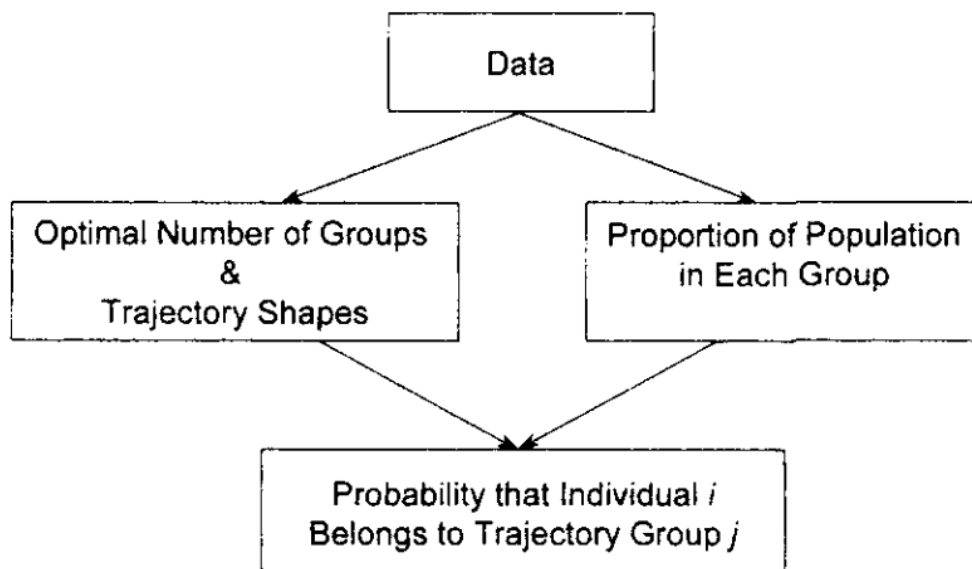

Figure 4. Overview of the model.

Obrázek 2: Přehled statistického modelu (Nagin, 1999)

3.3 Etika výzkumu

Všichni účastníci výzkumu budou předem informováni o cíli studie, způsobu sběru a důvodech realizování této studie. Dozví se, jak dlouho se data budou sbírat a po jakých časových intervalech jim bude zaslán dotazník. Dále jim bude sděleno, že mohou kdykoliv odstoupit z výzkumu i bez udání důvodu a, pokud o to požádají, budou také všechna jejich data, která budeme uchovávat, smazána. Probandům bude také poskytnuta možnost na cokoli se zeptat ohledně výzkumu i sdělených informací a bude jim sdělen kontakt pro další možné dotazy. Souhlas s výše uvedenými skutečnostmi bude zajištěn skrz informovaný souhlas o účasti ve výzkumu, jehož podepsání bude podmínkou účasti ve výzkumu.

Probandům bude dále zajištěno anonymní zpracování jejich dat, tedy že získaná data od jednotlivých účastníků budou prezentována anonymně, aby nebylo možné zjistit od koho sesbíraná data jsou. Vzhledem k longitudinálnímu designu výzkumu nebude možné vyhnout se zcela uchovávání osobních údajů i z důvodu oslovení probandů s další vlnou sběru, nicméně tyto údaje budou přístupné pouze výzkumníkům a jednotlivé výsledky měření budou uchovávány pod přiděleným kódem nikoli pod jménem účastníka.

Účastníkům bude také nabídnuta možnost sdělení výsledků výzkumu v případě, že o to budou mít zájem, prezentované formou, která jim bude srozumitelná. Samozřejmostí bude zodpovězení následných otázek budou-li účastníci nějaké mít.

4. Diskuse

Nejprve se budu věnovat očekávaným výsledkům výzkumu a závěrům, které vyplývají z odborné literatury. Dále uvedu možná úskalí a limity tohoto návrhu výzkumu. Následně zmíním různé možnosti uplatnění v praxi. Nakonec nastíním několik možných směrů, kterými by bylo dobré se vydat v dalších výzkumech.

V navrhovaném výzkumu zkoumajícím novomanžele po dobu 30 let jejich sňatku se předpokládá nalezení různých skupin jedinců s odlišnými trajektoriemi (např. Birditt et al., 2012). Počet těchto skupin se bude pohybovat někde mezi dvěma až pěti (Anderson et al., 2010; Birditt et al., 2012; Foran et al., 2013; Lavner & Bradbury, 2010). Očekává se, že trajektorie manželů a manželek si budou navzájem podobné (např. Williamson & Lavner, 2019). Dále se bude většina párů nacházet ve relativně spokojených a stabilních manželstvích a nešťastné svazky s výrazným poklesem ve spokojenosti budou tvořit pouze menší část vzorku (př. Lavner & Bradbury, 2010). Páry s výrazným poklesem budou začínat manželství s nižší mírou spokojenosti než manželství se stabilními trajektoriemi. Dále pokud se vyskytne trajektorie zachycující U-křivku, následný nárůst spokojenosti nepřekročí prvotní míru spokojenosti (Williamson & Lavner, 2019). Sociodemografické charakteristiky se budou lišit mezi skupinami s odlišnými trajektoriemi. Ve skupině párů s nízkou spokojeností se bude častěji objevovat nízké vzdělání a nízký příjem. Rizikovou skupinou budou také páry, které kohoitovali před manželstvím nebo kterým se narodily děti před vstupem do manželského svazku (Birditt et al., 2012). Dále se očekává, že vyšší počet rozvodů se bude vyskytovat ve skupině s nejnižší spokojeností, která bude charakteristická výrazným poklesem spokojenosti v prvních letech manželství, následované skupinou se střední spokojeností, najdeme-li takovou skupinu. Nízké procento rozvodů se objeví i ve skupině s vysokou spokojeností (Birditt et al., 2012; Lavner & Bradbury, 2010).

Při interpretaci výsledků je nutné ovšem vzít v úvahu limity navrhovaného výzkumu. Prvním z nich je, že jsou sledovány pouze páry v prvním manželství, vztahování výsledků na kohoitující páry či jedince v druhém a dalším manželství je tedy problematické. Další nevýhody plynou z designu výzkumu. Délka studie je naplánována na 30 let, během té doby mohou zastarat metody měření, popřípadě mohou být vyvinuty metody, které lépe zachycují spokojenost v páru. Dále je nutné vzít v potaz, že sesbíraná data pocházejí od lidí, kteří vstupovali do manželství před začátkem výzkumu a je tedy možné, že se instituce manželství dále promění a výsledky nebudou zcela relevantní pro následující kohortu jedinců vstupující do manželství. Vzhledem k časové náročnosti je také pravděpodobné, že mnoho jedinců

odstoupí ze studie, což může snížit reprezentativitu vzorku. Ze statistického hlediska by se projevil pokles respondentů na méně než 300-500, protože od této hranice počet jedinců výrazně ovlivňuje utvořené skupiny (Nagin & Trembley, 2005).

Úskalí tvoří i sběr dat. Vzhledem k tomu, že data nejsou sbírána v laboratoři, ale v domácím prostředí, je možné, že partneři vyplňují dotazníky dohromady, přestože byli požádáni, aby ho vyplnili samostatně. Proulxová et al. (2017) navrhuje také měření nejen toho pozitivního v manželství, ale i toho negativního např. skrze měření negativních interakcí nebo konfliktu v manželství. Vnesení tohoto druhého aspektu do měření spokojenosti v párech by mohlo přinést ucelenější pochopení manželství a mohlo by pomoci vysvětlit, proč se rozpadají i páry, které jsou spolu relativně spokojené.

Určité limity s sebou přináší i použité statistické metody. Je nutné mít na paměti, že vytvořené skupiny trajektorií nezobrazují přesně realitu. Jedná se pouze o aproximace. Jedinci patřící do jedné skupiny tedy nemusejí mít stejnou trajektorii jako je výsledná trajektorie skupiny. I jejich zařazení není definitivní, neboť jsou do skupin rozdělování podle pravděpodobnosti. Počet skupin a jejich tvar závisí na množství sledovaných jedinců a dále na počtu měření, které provádíme (Nagin & Trembley, 2005). Ne vždy vede vyšší počet měření k lepším závěrům, protože čím déle jsou data zkoumána, tím spíše se budou jevit jako stabilní. Změny, které by při kratším zkoumání byly zachyceny, se při delším sledování mohou ztratit. Toto se může výrazně projevit hlavně u skupiny s nejnižší spokojeností, která bude pravděpodobně vykazovat největší fluktuaci. Prudký pokles spokojenosti se u ní tedy může zřetelněji jevit při použití méně informací a naopak s více měřeními se nemusí zcela projevit (Eggleston et al., 2015).

Při posuzování trajektorií je rovněž nutné mít na paměti, že jejich tvar může být ovlivněn odstoupením rozvedených párů ze studie. Výrazně se to může ukázat při objevení U-křivky jako jedné z trajektorií. Ta může být výsledkem rozvedených jedinců nezaznamenávající nadále svoji spokojenost, protože u těch se bude spíše vyskytovat nízká spokojenost. Vymizení jedinců s nízkou spokojeností se může projevit zmíněnou U-křivkou, tedy zvednutím spokojenosti, ke kterému ve skutečnosti nedošlo (Birditt et al., 2012).

Dalším problematickým prvkem může být i délka měřených intervalů, protože zvolené intervaly jsou ve srovnání s jinými studii dlouhé a je možné, že páry prošly v tříletém období mezi intervaly změnou, kterou jsme nezachytili. Zvolení kratších intervalů je ovšem složité z důvodu vyhoření respondentů a nižší návratnosti dotazníků.

Zkoumaná problematika má nepochybně velký přesah i do praxe. Výsledky současných studií upravují názor na vývoj spokojenosti v manželství a neukazují, že by spokojenost po svatbě jen klesala. Rovněž ukazují, že spokojenost se po svatbě nezvyšuje a že to, jak se ve vztahu cítíme před vstupem do manželství, je velmi vypovídající i o budoucnosti svazku. Osobně bych řekla, že to je relevantní informace pro každého, kdo se chystá vstoupit do manželství nebo kdo přemýšlí, jestli s určitým partnerem chce vůbec žít v manželském svazku. Rovněž jsou to závěry, se kterými se dá pracovat v rámci různých preventivních opatření. Můžeme vidět, že prevence či následně intervence nemusí cílit na všechny páry, spíše by se měla zaměřit na páry s vyšším rizikem (Karney & Bradbury, 2020). V selekci takových párů jsou důležité první roky manželství, kdy se může začít projevovat prudký pokles ve spokojenosti (Lavner & Bradbury, 2010). Zajímavým zjištěním je i skutečnost, že k rozvodu přistupují i šťastné páry, byť v mnohem menším množství. Nabízí se potom otázka, zda by nebylo vhodné vyzdvihnout stabilitu v manželství v návaznosti na přítomnost dětí ve svazku, pro které může být rozvod velmi náročnou situací (Lavner & Bradbury, 2010). Hlavním cílem takové intervence by bylo snížit rozvodovost u spokojených párů, ve snaze zajistit více dětem stabilní zázemí.

Přestože současné výzkumy přinášejí mnoho nových poznatků, nicméně také mnoho otázek a námětů pro budoucí výzkumy. Bylo by vhodné doplnit poznatky o širší spektrum populace. Současné výzkumy se zaměřují převážně na heterosexuální páry v manželství, je tedy nutné rozšířit zkoumání na páry homosexuální, páry žijící v kohabitaci a dalších různých formách soužití či páry s dalšími méně typickými charakteristikami (např. smíšená manželství jedinců z různých rasových etnik). Karney a Bradbury (2020) zdůrazňují, že výzkumy by se měly zaměřit na páry před manželstvím či dokonce před zasnoubením, protože v okamžiku sňatku už je mnoho faktorů určujících kvalitu manželství dávno v pohybu a málo je známo o proměně partnerské spokojenosti při přechodu do manželství. Nevíme mnoho ani o charakteristikách párů v jednotlivých skupinách a dalších faktorech ovlivňující spokojenost, které jsme nesledovali, jako například osobnostní charakteristiky, procesy interakce mezi partnery a další životní faktory (Birditt et al., 2012). Velkou neznámou je design výzkumů, u kterého se není příliš o co opřít a výzkumníci se často rozhodují pouze na základě osobních preferencí. Možnými otázkami je například, jak dlouho a jak často bychom měli měřit spokojenost, abychom zachytili podstatné změny. Není jasné ani, jak dlouhé by měly být intervaly mezi měřeními, abychom získali co největší množství informací a zároveň se vyhnuli ztrátě respondentů (Karney & Bradbury, 2020).

Závěr

Bakalářská práce se zabývá vývojem spokojenosti v dlouhodobých partnerských vztazích. Poznání o vývoji partnerské spokojenosti se v průběhu času velmi proměňovalo a docházelo k různým závěrům, které jsou zde představeny. V prvních kapitolách jsou vysvětleny důležité pojmy, s kterými výzkumy pracují, a dále jsou uvedeny souvislosti spokojenosti s partnerskými vztahy spolu s metodami sloužícími k měření spokojenosti. Závěr literárně-přehledové části se věnuje samotné proměně partnerské spokojenosti v čase.

Dlouhou dobu se usuzovalo, že trajektorie partnerské spokojenosti má tvar U-křivky, tedy že klesá po vstupu do manželství a v druhé polovině manželství opět stoupá. Tento předpoklad byl následně opuštěn s přelomem století ve světle dlouhodobých výzkumů, které zamítly tuto U-křivku a nahradily ji trajektorií ukazující trend dlouhodobě klesající spokojenosti. Nejnovější výzkumy se posouvají od zkoumání průměrných trajektorií k hledání různých skupin jedinců s podobnými křivkami spokojenosti. V těchto studiích se za pomoci statistiky orientované na osobu (*person-centered statistics*) nikoli na samotná data ukazuje, že existuje více typických trajektorií objevujících se u osob v manželském soužití. Většina manželských párů uvádí relativně vysokou spokojenost i stabilitu a pouze malé procento z nich vykazuje nízkou spokojenost při vstupu do manželství a její prudký pokles v prvních letech. Počet rozvodů je vyšší u jedinců ve skupině s nízkou spokojeností, přestože se v malé míře objevuje i u spokojených manželství.

Cílem navrhovaného výzkumu je zjistit tvar křivky vývoje dlouhodobé partnerské spokojenosti v České republice. V souladu s existující literaturou předpokládáme nalezení více skupin s odlišnými trajektorií spokojenosti. U nalezených skupin dále zkoumáme jejich sociodemografické charakteristiky jedinců a jestli se od sebe v rámci skupin liší. Poslední otázkou, na kterou se snaží navrhovaný výzkum odpovědět, je, zda páry, které se následně rozpadnou, vykazují jiné trajektorie než stabilní páry. Závěry navrhovaného výzkumu lze využít například při prevenci poklesu manželské spokojenosti či pro účinnější intervenci zaměřenou na páry, které mají větší riziko rozpadu či poklesu spokojenosti v čase.

Seznam použité literatury

- Anderson, J. R., Van Ryzin, M. J., & Doherty, W. J. (2010). Developmental trajectories of marital happiness in continuously married individuals: A group-based modeling approach. *Journal of Family Psychology, 24*(5), 587–596.
<https://doi.org/10.1037/a0020928>
- APA (2020). *Publication Manual of the American Psychological Association* (7th Ed.)
Amarican Psychological Association.
- Berscheid, E., & Regan, P. (2005). *The Psychology of Interpersonal Relationships*. Pearson Education.
- Berscheid, E., Snyder, M., & Omoto, A. M. (1989). The Relationship Closeness Inventory: Assessing the closeness of interpersonal relationships. *Journal of Personality and Social Psychology, 57*(5), 792–807. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.5.792>
- Birditt, K. S., Hope, S., Brown, E., & Orbuch, T. (2012). Developmental trajectories of marital happiness over 16 years. *Research in Human Development, 9*(2), 126–144.
<https://doi.org/10.1080/15427609.2012.680844>
- Biswas-Diener, R., & Dean, B. (2007). *Positive psychology coaching: putting the science of happiness to work for your clients*. John Wiley & Sons, Inc.
- Bumpass, L. L., & Raley, R. K. (1995). Redefining single-parent families: Cohabitation and changing family reality. *Demography, 32*(1), 97–109.
- Burr, W. R. (1970). Satisfaction with various aspects of marriage over the life cycle: A random middle class sample. *Journal of Marriage and the Family, 32*(1), 29–37.
<https://doi.org/10.2307/349968>
- Cai, L., Wang, S., & Zhang, Y. (2019). Vacation travel, marital satisfaction, and subjective wellbeing: A chinese perspective. *Journal of China Tourism Research, 22*(1), 1–22.
<https://doi.org/10.1080/19388160.2019.1575304>
- Chapman, B., & Guven, C. (2016). Revisiting the relationship between marriage and wellbeing: Does marriage quality matter? *Journal of Happiness Studies, 17*, 533–551.
<https://doi.org/10.1007/s10902-014-9607-3>
- Cherlin, A. J. (2004). The deinstitutionalization of american marriage. *Journal of Marriage*

and Family, 66(4), 848–861. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.0022-2445.2004.00058.x>

Clark, A. E., Diener, E., Georgellis, Y., & Lucas, R. E. (2008). Lags and leads in life satisfaction: A test of the baseline hypothesis. *Economic Journal*, 118(529), 222–243. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0297.2008.02150.x>

Clark, A. E., & Georgellis, Y. (2013). Back to baseline in Britain: Adaptation in the British household panel survey. *Economica*, 80(319), 496–512. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/ecca.12007>

Csikszentmihalyi, M. (2015). *Flow: o štěstí a smyslu života*. Portál.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542–575. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.95.3.542>

Diener, E., & Ryan, K. (2008). Subjective well-being: A general overview. *South African Journal of Psychology*, 39(4), 391–406.

Eggleston, E. P., Laub, J. H., & Sampson, R. J. (2015). Methodological sensitivities to latent class analysis of long-term criminal trajectories. *Journal of Quantitative Criminology*, 20(1), 1–26. <https://doi.org/10.1023/B>

Evans, M. D. R., & Kelley, J. (2004). Effect of family structure on life satisfaction: Australian evidence. *Social Indicators Research*, 69(3), 303–349.

Fongwa, N. (2019). *Kvalita života, sociální opora a partnerská spokojenost u pacientů s duševním onemocněním* [Diplomová práce, Masarykova univerzita]. Archiv závěrečných prací. <https://is.muni.cz/th/v2ubn/>

Foran, H. M., Hahlweg, K., Kliem, S., & O’Leary, K. D. (2013). Longitudinal patterns of relationship adjustment among German parents. *Journal of Family Psychology*, 27(5), 838–843. <https://doi.org/10.1037/a0034183>

Funk, J. L., & Rogge, R. D. (2007). Testing the ruler with Item Response Theory: Increasing precision of measurement for relationship satisfaction with the Couples Satisfaction Index. *Journal of Family Psychology*, 21(4), 572–583. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.21.4.572>

Gilford, R., & Bengtson, V. (1979). Measuring marital satisfaction in three generations:

- Positive and negative dimensions. *Journal of Marriage and the Family*, 41(2), 387–398.
<https://doi.org/10.2307/351705>
- Glenn, N. D. (1990). Quantitative research on marital quality in the 1980s: A critical review. *Journal of Marriage and Family*, 52(4), 818–831.
- Glenn, N. D. (1998). The course of marital success and failure in five american 10-year marriage cohorts. *Journal of Marriage and Family*, 60(3), 569–576.
- Gottman, J. M., & Krokoff, L. J. (1989). Marital interaction and satisfaction: A longitudinal view. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 57(1), 47–52.
- Gove, W. R., Hughes, M., Style, C. B., & Hughes, M. (1983). Does Marriage Have Positive Effects on the Psychological of the Individual ? *Journal of Health and Social Behavior*, 24, 122–131.
- Grover, S., & Helliwell, J. F. (2017). How' s life at home? New evidence on marriage and the set point for happiness. *Journal of Happiness Studies*, 20(2), 373–390.
<https://doi.org/10.1007/s10902-017-9941-3>
- Hamplová, D. (2000). Postoje k manželství a rodičovství. In L. Fialová, D. Hamplová, M. Kučera, & S. Vymětalová (Eds.), *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství* (pp. 67–98). Sociologické nakladatelství.
- Hamplová, D. (2004). *Životní spokojenost: rodina, práce a další faktory*. Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Heaton, T. B., & Albrecht, S. L. (1991). Stable unhappy marriages. *Journal of Marriage and Family*, 53(3), 747–758.
- Hellevik, O. (2015). The U-shaped age – happiness relationship: Real or methodological artifact? *Quality & Quantity*, 51(1), 177–197. <https://doi.org/10.1007/s11135-015-0300-3>
- Hendrick, S. S. (1988). A generic measure of relationship satisfaction. *Journal of Marriage and the Family*, 50(1), 93–98. <https://doi.org/10.2307/352430>
- Heyman, R. E., Weiss, R. U., & Eddy, J. M. (1995). Marital interaction coding system: Revision and empirical evaluation. *Behaviour Research and Therapy*, 33(6), 737–746.

- Johnson, H. A., Zabriskie, R. B., & Hill, B. (2006). The contribution of couple leisure involvement, leisure time, and leisure satisfaction to marital satisfaction. *Marriage & Family Review, 40*(1), 69–91. <https://doi.org/10.1300/J002v40n01>
- Jones, B. L., Nagin, D. S., & Roeder, K. (2001). A SAS procedure based on mixture models for estimating developmental trajectories. *Sociological Methods & Research, 29*(3), 374–393.
- Kahneman, D. (2012). *Myšlení rychlé a pomalé*. Jan Melvil.
- Kanter, J. B., Proulx, C. M., & Monk, J. K. (2018). Accounting for divorce in marital research: An application to growth mixture modeling. *Journal of Marriage and Family, 81*(2), 520–530. <https://doi.org/10.1111/jomf.12547>
- Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: A review of theory, method, and research. *Psychological Bulletin, 118*(1), 3–34.
- Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (2020). Research on marital satisfaction and stability in the 2010s: Challenging conventional wisdom. *Journal of Marriage and Family, 82*(1), 100–116. <https://doi.org/10.1111/jomf.12635>
- Kelley, H. H. (2010). *Personal Relationships: Their Structures and Processes*. Psychology Press.
- Komárková, S. (2012). *Citová vazba v partnerském vztahu a v manželství* [Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze]. Repozitář závěrečných prací UK. <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/41342>
- Kratochvíl, S. (2009). *Manželská a párová terapie*. Portál.
- Kreidl, M. (2010). Dochází v ČR ke konvergenci hodnotového profilu lidí žijících v manželství a nesezdaném soužití? *Sociální Studia, 7*(4), 85–100. <https://doi.org/10.5817/soc2010-4-85>
- Kučera, M. (2000). Demografické chování mladých lidí v České republice, jeho sledování v průzkumech, hodnocení reálné situace a vnější vlivy. In L. Fialová, D. Hamplová, M. Kučera, & S. Vymětalová (Eds.), *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství* (pp. 7–28). Sociologické nakladatelství.

- Kurdek, L. A. (1999). The nature and predictors of the trajectory of change in marital quality for husbands and wives over the first 10 years of marriage. *Developmental Psychology*, 35(5), 1283–1296. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.35.5.1283>
- Larson, J. S. (1996). The world health organization's definition of health: social versus spiritual health. *Social Indica*, 38(2), 181–192.
- Lavner, J. A., & Bradbury, T. N. (2010). Patterns of change in marital satisfaction over the newlywed years. *Journal of Marriage and Family*, 72(5), 1171–1187. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00757.x>
- Lavner, J. A., & Bradbury, T. N. (2012). Why do even satisfied newlyweds eventually go on to divorce? *Journal of Family Psychology*, 26(1), 1–10. <https://doi.org/10.1037/a0025966>
- Lawson, D. M. (1988). Love attitude and marital adjustment in the family life cycle. *Sociological Spectrum: Mid-South Sociological Association*, 8(4), 391–406. <https://doi.org/10.1080/02732173.1988.9981867>
- Lee, K. S., & Ono, H. (2012). Marriage, cohabitation, and happiness: A cross-national analysis of 27 countries. *Journal of Marriage and Family*, 74(5), 953–972. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2012.01001.x>
- Linton, M., Dieppe, P., & Medina-Lara, A. (2016). Review of 99 self-report measures for assessing well-being in adults: Exploring dimensions of well-being and developments over time. *BMJ Open*, 6, 1–16. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2015-010641>
- Locke, H. J., & Wallace, K. M. (1959). Short marital-adjustment and prediction tests: Their reliability and validity. *Marriage and Family Living*, 21(3), 251–255. <https://doi.org/10.2307/348022>
- Lorber, M. F., Erlanger, A. C. E., Heyman, R. E., & O'Leary, K. D. (2014). The honeymoon effect: Does it exist and can it be predicted? *Prevention Science*, 16(4), 550–559. <https://doi.org/10.1007/s11121-014-0480-4>
- Lucas, R. E., Clark, A. E., & Diener, E. (2003). Reexamining adaptation and the set point model of happiness: Reactions to changes in marital status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(3), 527–539. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.84.3.527>

- Matoušek, O., & Pazlarová, H. (2014). *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Portál.
- McCubbin, H., & Dahl, B. B. (1985). *Marriage and Family: Individuals and Life Cycles*. Macmillan Publishing Company.
- Medvedev, O. N., & Landhuis, C. E. (2018). Exploring constructs of well-being, happiness and quality of life. *PeerJ*, 6(2), 1–16. <https://doi.org/10.7717/peerj.4903>
- Miller, B. C. (1976). A multivariate developmental model of marital satisfaction. *Journal of Marriage and Family*, 38(4), 643–657.
- Možný, I. (2008). *Rodina a společnost*. Sociologické nakladatelství.
- Musick, K., & Bumpass, L. (2012). Reexamining the case for marriage: Union formation and changes in well-being. *Journal of Marriage and Family*, 74(1), 1–18. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2011.00873.x>
- Næss, S., & Blekesaune, M. (2015). Marital transitions and life satisfaction: Evidence from longitudinal data from Norway. *Acta Sociologica*, 58(1), 63–78. <https://doi.org/10.1177/0001699314563841>
- Nagin, D. S. (1999). Analyzing developmental trajectories: A semiparametric, group-based approach. *Psychological Methods*, 4(2), 139–157. <https://doi.org/10.1037/1082-989X.4.2.139>
- Nagin, D. S., & Trembley, R. E. (2005). Developmental trajectory groups: Fact or a useful statistical fiction? *Criminology*, 43(4), 873–904.
- Norton, R. (1983). Measuring marital quality: A critical look at the dependent variable. *Journal of Marriage and Family*, 45(1), 141–151.
- Odbor statistiky obyvatelstva. (2020). *Vývoj sňatečnosti v české republice 2001 – 2019*. Český statistický úřad. <https://www.czso.cz/documents/10180/136338475/13017220.pdf/915a628b-9566-45e1-96c6-da242e00ee8c?version=1.3>
- Orbuch, T. L., House, J. S., Mero, R. P., & Webster, P. S. (1996). Marital quality over the life course. *Social Psychology Quarterly*, 59(2), 162–171.
- Peiró, A. (2006). Happiness, satisfaction and socio-economic conditions: Some international

- evidence. *The Journal of Socio-Economics*, 35(2), 348–365.
<https://doi.org/10.1016/j.socec.2005.11.042>
- Perelli-Harris, B., Hoherz, S., Lappegård, T., & Evans, A. (2019). Mind the “Happiness” Gap: The relationship between cohabitation, marriage, and Subjective Well-being in the United Kingdom, Australia, Germany, and Norway. *Demography*, 56(4), 1219–1246.
- Pineo, P. C. (1961). Disenchantment in the later years of marriage. *Marriage and Family Living*, 23(1), 3–11.
- Plzák, M. (1973). *Poznání a léčba poruch manželského soužití*. Avicenum.
- Proulx, C. M., Ermer, A. E., & Kanter, J. B. (2017). Group-based trajectory modeling of marital quality: A critical review. *Journal of Family Theory and Review*, 9(3), 307–327.
<https://doi.org/10.1111/jftr.12201>
- Qari, S. (2014). Marriage, adaptation and happiness: Are there long-lasting gains to marriage? *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 50, 29–39.
<https://doi.org/10.1016/j.socec.2014.01.003>
- Robles, T. F., Slatcher, R. B., Trombello, J. M., & McGinn, M. M. (2014). Marital quality and health: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 140(1), 140–187.
<https://doi.org/10.1037/a0031859>
- Rollins, B. C., & Cannon, K. L. (1974). Marital satisfaction over the family life cycle: A reevaluation. *Journal of Marriage and Family*, 36(2), 271–282.
- Rusbult, C. E., Martz, O. J. M., & Agnew, C. R. (1998). The Investment Model Scale: Measuring commitment level, satisfaction level, quality of alternatives, and investment size. *Personal Relationships*, 5(4), 357–391.
- Schumm, W. R., Nichols, C. W., Schectman, K. L., & Grigsby, C. C. (1983). Characteristics of responses to the Kansas Marital Satisfaction Scale by a sample of 84 married mothers. *Psychological Reports*, 53(2), 567–572.
- Seligman, M. (2003). *Opravdové štěstí*. Ikar.
- Seligman, M. (2014). *Vzkvétání*. Jan Melvil publishing.
- Skupnik, J. (2002). Manželství a sexualita z antropologické perspektivy. In J. Malina (Ed.),

Panoráma biologické a sociokulturní antropologie. Nauma.

- Smart, M. S., & Smart, R. C. (1975). Recalled, present, and predicted satisfaction in stages of the family life cycle in New Zealand. *Journal of Marriage and Family*, 37(2), 408–415.
- Soons, J. P. M., & Kalmijn, M. (2009). Is marriage more than cohabitation? Well-being differences in 30 European countries. *Journal of Marriage and Family*, 71(5), 1141–1157. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2009.00660.x>
- Soons, J. P. M., Liefbroer, A. C., & Kalmijn, M. (2009). The Long-term consequences of relationship formation for Subjective Well-Being. *Journal of Marriage and Family*, 71(5), 1254–1270.
- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and Family*, 38(1), 15–28.
- Spanier, G. B., & Lewis, R. A. (1980). Marital quality: A review of the seventies. *Journal of Marriage and Family*, 42(4), 825–839.
- Stack, S., & Eshleman, J. R. (1988). Marital status and happiness: A 17-nation study. *Journal of Marriage and Family*, 60(2), 527–536.
- Tandler, N., Krauss, A., Proyer, R. T., & Corso, L. D. (2020). Authentic happiness at work: Self- and peer-rated orientations to happiness, work satisfaction, and stress coping. *Frontiers in Psychology*, 11, 1–16. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01931>
- Tanzer, J. R., & Weyandt, L. (2019). Imaging happiness: Meta analysis and review. *Journal of Happiness Studies*, 21(2), 2693–2734. <https://doi.org/10.1007/s10902-019-00195-7>
- Umberson, D., Williams, K., Powers, D. A., Chen, M. D., & Campbell, A. M. (2005). As good as it gets? A life course perspective on marital quality. *Social Forces*, 84(1), 493–511. <https://doi.org/10.14515/monitoring.2016.1.03>
- Vágnerová, M. (2007). *Vývojová psychologie II: Dospělost a stáří*. Karolinum.
- Vaillant, C. O., & Vaillant, G. E. (1993). Is the U-Curve of marital satisfaction an illusion? A 40-year study of marriage. *Journal of Marriage and the Family*, 55(1), 230–239. <https://doi.org/10.2307/352971>
- Vanlaningham, J., Johnson, D. R., & Amato, P. (2001). Marital happiness, marital duration,

- and the u-shaped curve: Evidence from a five-wave panel study. *Social Forces*, 79(4), 1313–1341. <https://doi.org/10.1353/sof.2001.0055>
- Veenhoven, R. (1996). The study of life satisfaction. In R. Veenhoven, A. C. Scherpenzeel, & B. Bunting (Eds.), *A comparative study of satisfaction with life in Europe* (pp. 11–48). Eötvös University Press.
- Vymětalová, S. (2000). Partnerský vztah. In L. Fialová, D. Hamplová, M. Kučera, & S. Vymětalová (Eds.), *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství* (pp. 99–133). Sociologické nakladatelství.
- Weishaus, S., & Field, D. (1988). A half century of marriage: Continuity or change? *Journal of Marriage and Family*, 50(3), 763–774.
- Willets, M. C. (2006). Union quality comparisons between long-term heterosexual cohabitation and legal marriage. *Journal of Family Issues*, 27(1), 110–127.
- Williamson, H. C., & Lavner, J. A. (2019). Trajectories of marital satisfaction in diverse newlywed couples. *Social Psychological and Personality Science*, 11(5), 1–8. <https://doi.org/10.1177/1948550619865056>
- Yau, N. (n.d.). *Percentage of people who married, given your age*. <https://flowingdata.com/2017/11/01/who-is-married-by-now/>
- Yap, S. C. Y., Anusic, I., & Lucas, R. E. (2012). Does personality moderate reaction and adaptation to major life events? Evidence from the British Household Panel Survey. *Journal of Research in Personality*, 46(5), 477–488. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2012.05.005>
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (2012). http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=89/2012&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- Zimmermann, A. C., & Easterlin, R. A. (2006). Happily ever after? Cohabitation, marriage, divorce, and happiness in Germany. *Population and Development Review*, 32(3), 511–528. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2006.00135.x>

Seznam obrázků

Obrázek 1: Marital happiness trajectories for husbands and wives	32
Obrázek 2: Přehled statistického modelu	37

Seznam zkratek

APA	American Psychological Association
AVEPP	average posterior probability
BIC	Bayesian Information Criterion
CSI	Couples Satisfaction Index
DAS	Dyadic Adjustment Scale
GSMAS	The Grant Study Marital Adjustment Scale
GSOET	German Socio-Economic Panel
IMS	Investment Model Scale
IRT	Item Response Theory
KMS	Kansas Marital Scale
MAT	Marital-Adjustment Test
MICS	Marital interaction Coding System
MSI	Marital Success Index
OCC	odds of correct classification
QMI	Quality Marriage Index
RAS	Relationship Assesment Scale
SPAFF	Specific Affect Coding System
SWB	Subjective well-being
VSA	Vulnerability-stress-adaptation